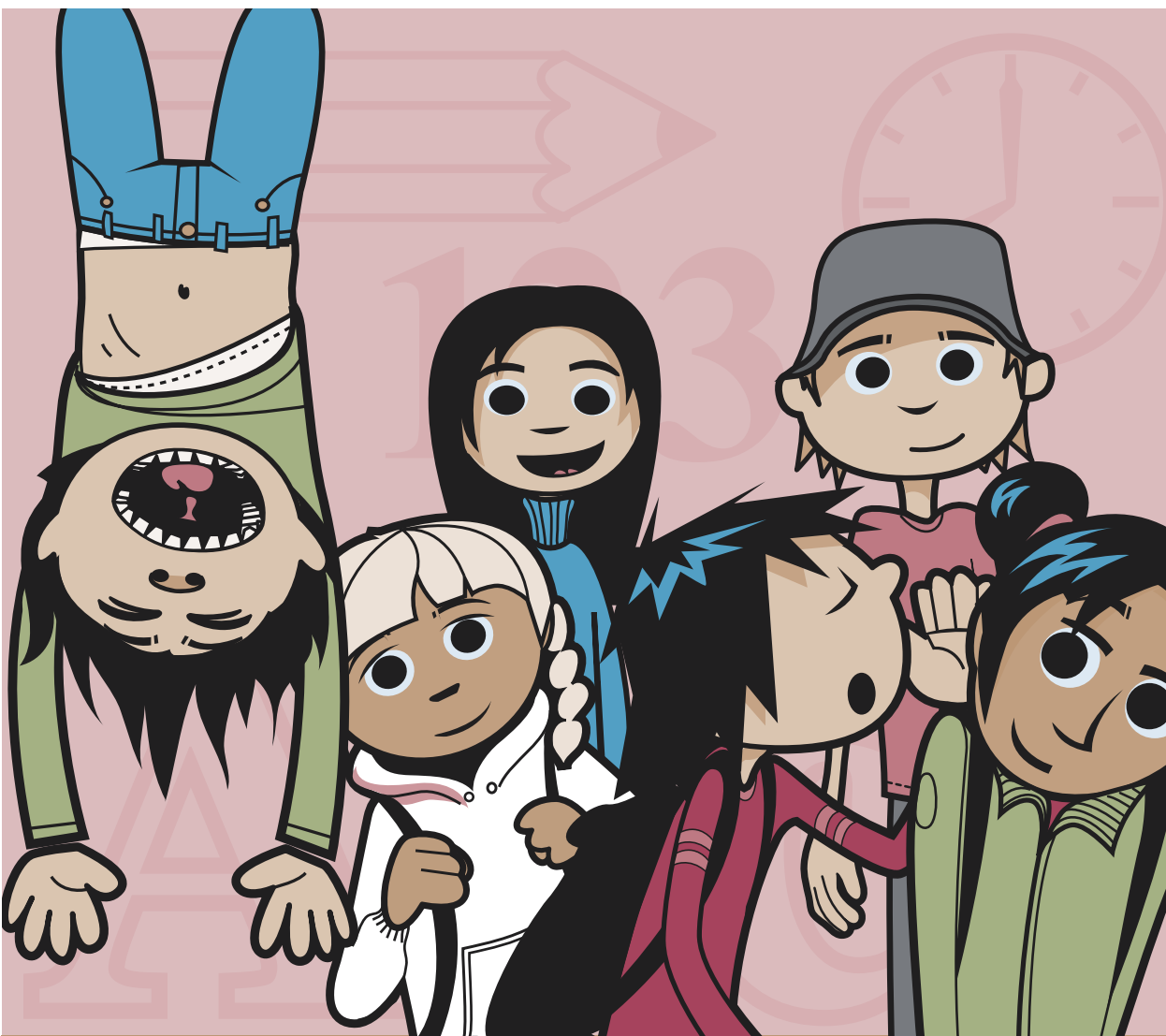

RAPPORT 256
2004

Yngre elevers attityder till skolan 2003

– Hur elever i årskurs 4–6 upplever skolan

Skolverket

**Yngre elevers attityder
till skolan 2003**

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon 08-690 95 76
Telefax 08-690 95 50
E-postadress:skolverket@fritzes.se

Beställningsnummer: 04:874

ISSN 1103-2421
ISRN SKOL-V-R-256-SE

Omslagsillustration: Tobias Flygar
Tryck: EO Print
Stockholm 2004
Upplaga: 3 000 ex

Förord

Skolverket har under det senaste decenniet regelbundet genomfört attitydundersökningar bland grundskoleelever i årskurs 7–9 och gymnasieelever samt bland lärare, skolbarnsföräldrar och allmänhet. I samband med 2003 års *Attityder till skolan*-undersökning bestämde Skolverket att utöka elevgruppen till att även inkludera elever i årskurs 4–6 i grundskolan. I denna rapport presenteras resultaten från den enkätundersökning som drygt 2 800 elever i årskurs 4–6 deltog i under hösten 2003.

Det främsta syftet med att utöka elevgruppen i Skolverkets attitydundersökning var att få en bild av yngre elevers syn på och upplevelse av skolan samt att kunna jämföra yngre och äldre elevers attityder till skolan. Det övergripande syftet med den återkommande attitydundersökningen är att komplettera Skolverkets nationella uppföljning och utvärdering av svensk grund- och gymnasieskola med information om olika gruppers syn på, upplevelse av och attityder till skolan.

Charlotte Samuelsson, vid Skolverkets utredningsavdelning, har arbetat med undersökningen med elever i årskurs 4–6, analyserat materialet och skrivit rapporten. Dessutom har Erika Borgny, Annika Jonsson och Camilla Thinsz Fjellström samt Mona Bergman och Britt-Inger Stoltz, samtliga vid Skolverket, medverkat i arbetet med undersökningen och/eller rapporten.

Ett stort tack riktas till de elever som deltagit i undersökningens olika faser och till de lärare som möjliggjort undersökningen genom att bistå oss med tid till och hjälp med datainsamlingen.

Stockholm i november 2004

Staffan Lundh
Avdelningschef
Utredningsavdelningen

Charlotte Samuelsson
Projektledare
Enheten för nationell utvärdering

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	8
Om skolan	8
Förutsättningar för lärandet.....	9
Stress	9
Otrygghet och mobbning	9
Elevinflytande.....	10
Avslutande kommentar	10
1. Inledning	14
Bakgrund.....	14
Att fråga barn i årskurs 4–6	14
Vad eleverna tyckte om enkäten	15
Hur man ska läsa rapporten och förstå resultaten	16
Svensk respektive utländsk bakgrund	16
Jämförelser med grupper i 2003 års <i>Attityder till skolan</i> -undersökning ..	16
Enkäter och tabeller på Skolverkets webbplats	17
Citat- och resultatrutor	17
2. Eleverna om skolan	20
En majoritet trivs bra i skolan	20
Idrott och hälsa, bild och slöjd är populära ämnen	20
En majoritet tycker att de kan arbeta i en takt och på ett sätt som passar dem	22
Arbetsro i skolan – bara ibland	22
Delade meningar om klasstorlek	23
Var femte elev tycker att de har för mycket läxor	23
Fler än var sjätte elev känner sig stressad i skolan flera gånger i veckan..	24
Elevernas uppfattningar om skolmiljön	25
Sammanfattning med kommentar	26

3. Eleverna om sina lärare	30
Lärares betydelse	30
De flesta trivs bra med sina lärare	30
Nio av tio tycker att alla eller de flesta lärare undervisar bra	31
En större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 upplever att de ofta får hjälp, uppmuntran och beröm av sin lärare	31
Åtta av tio anser sig bli rättvist behandlade av sina lärare	32
En majoritet tycker att utvecklingssamtalen fungerar bra	33
Sammanfattning med kommentar	33
4. Eleverna om otrygghet, rädsla och mobbning	38
Trygghet i skolan	38
Nio av tio känner sig alltid eller oftast trygga i skolan	38
Elever i årskurs 4 är oftare utsatta för kränkande behandling i skolan	39
Fyra procent känner sig mobbade av andra elever	40
Sammanfattning med kommentar	41
5. Eleverna om sina möjligheter till inflytande i skolan.....	46
Elevinflytande.....	46
Flest får vara med och bestämma om arbetsätt	47
Medbestämmandet varierar inom klassen	48
Eleverna är mer positiva när de får vara med och bestämma	48
Fler än två av fem elever har försökt att påverka elevrådet	49
Elever som får vara med och bestämma har försökt påverka elevrådet ..	50
Sammanfattning med kommentar.....	50
6. Jämförelse mellan yngre och äldre elever	54
Skolarbetet	55
Trivsel.....	55
Intresset för fem skolämnena	55
Förutsättningar för lärande	56
Klass/gruppstorlek	57
Stress	57

Otillåten frånvaro.....	58
Lärarna	59
Trivsel.....	59
Bedömning av lärarnas förmåga.....	59
Hur lärarna behandlar eleverna	60
Relation till andra elever	61
Trivsel.....	61
Otrygghet och mobbning	61
Sammanfattning med kommentar	62
Om undersökningens genomförande	66
Pilotstudien	66
Den storskaliga undersökningen	66
Urval.....	66
Datainsamlingen	67
Bortfall	68
Demografiska bakgrundsfaktorer.....	69
Definitioner.....	69
Referenser	72
Bilaga 1	76
Elevers syn på resultaten från <i>Attityder till skolan</i> i årskurs 4–6	76
Trivsel	76
Skolans betydelse.....	77
Intresse för olika skolämnen	77
Beröm och betyg	78
Blir skolan tråkigare med åren?	78
Klasstorlek.....	79
Stress	80
Elevinflytande	81
Mobbning	81
Sammanfattning med kommentar	82

Sammanfattning

Under hösten 2003 genomförde Skolverket en enkätundersökning bland elever i årskurs 4-6. Syftet med att utöka elevgruppen i *Attityder till skolan*-undersökningen, som tidigare utgjorts av elever i årskurs 7-9 och på samtliga år i gymnasieskolan, var dels att få en bild av yngre elevers syn på och upplevelse av skolan, dels att få möjlighet att jämföra yngre och äldre elevers attityder till skolan. Det övergripande syftet med Skolverkets återkommande attitydundersökning bland elever, lärare, skolbarnsföräldrar och allmänhet är att komplettera Skolverkets nationella uppföljning och utvärdering av svensk grund- och gymnasieskola med information om olika gruppers syn på, upplevelse av och attityder till skolan.

Vissa frågor i den enkät som eleverna i årskurs 4-6 har fått besvara är desamma som äldre elever i årskurs 7-9 och i gymnasieskolan samt lärare och skolbarnsföräldrar har fått svara på. För dessa frågor redovisas svaren för både de yngre och de äldre eleverna samt för lärare och skolbarnsföräldrar. I kapitel 6 görs en systematisk jämförelse mellan yngre och äldre elevers svar på frågor om skolarbetet, lärarna och relationer till andra elever.

Nedan följer en sammanfattning av de viktigaste resultaten från undersökningen *Attityder till skolan i årskurs 4-6*. Varje kapitel avslutas dessutom med en sammanfattning. För att få en större och djupare förståelse av resultaten i undersökningen har ett femtiotal elever i årskurs 4-6 intervjuats. Vad de hade att säga om t.ex. trivsel, stress, elevinflytande och mobbning presenteras i bilaga 1.

Om skolan

Mer än åtta av tio elever trivs bra i skolan de går i och tycker att det de gör i skolan för det mesta är roligt. Nästan lika många, tre fjärdedelar, har svarat att de bryr sig mycket om sitt skolarbete. Det är en större andel flickor än pojkar som trivs bra med och bryr sig mycket om skolan och skolarbetet, liksom tycker att olika ämnen är roliga. Mer än åtta av tio elever trivs dessutom bra med sina lärare, anser att de blir rättvist och väl behandlade av sina lärare och upplever att de flesta lärare verkligen bryr sig om eleverna. Undersökningen visar att det genomgående är en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 som är positivt inställda till skolan och till lärarna.

Jämför man svaren från eleverna i årskurs 4-6 med de äldre eleverna i *Attityder till skolan*-undersökningen 2003, dvs. med elever i årskurs 7-9 och gymnasieelever, framgår det att det är en majoritet av både de yngre och de äldre eleverna som trivs bra i skolan och som bryr sig mycket om sitt skolarbete. Det tydliga könsmonster man finner bland de yngre eleverna, där det är en större andel av flickorna än av pojkarna som t.ex. trivs bra i den skola de går i och med skolarbetet, finner man däremot inte bland de äldre eleverna.

Förutsättningar för lärandet

Nio av tio elever tycker att alla eller de flesta lärare undervisar bra. De flesta elever upplever därtill att de får hjälp, stöd och uppmuntran samt beröm av sin lärare. Det är en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 som upplever att de ofta får hjälp, uppmuntran, stöd och beröm av sin lärare. Fler än åtta av tio elever tycker dessutom att läroböcker och andra läromedel, liksom arbetsätten och arbetstakten är bra i alla eller i de flesta ämnen. Fler än hälften av eleverna anser dock att det enbart ibland eller mer sällan är lugnt i klassrummet på lektionerna. Därtill upplever fler än hälften av eleverna att de enbart ibland eller mer sällan har arbetsro i skolan.

Åtta av tio elever tycker att deras klass är lagom stor. De flesta som inte håller med om det anser att deras klass är för stor. Elevernas bedömning av klasstorleken samvarierar med den faktiska klasstorleken, vilket innebär att ju fler elever som går i den klass eleven tillhör, desto vanligare är det att han eller hon upplever att klassen är för stor. Lärare och föräldrar är inte lika positivt inställda till klasstorleken som eleverna. Nästan hälften av de lärare som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6 och en lika stor andel av de föräldrar som har barn i årskurs 1–6 tycker att klassen de undervisar i respektive som deras barn tillhör är för stor.

En jämförelse av eleverna i årskurs 4–6 med elever i årskurs 7–9 samt gymnasieelever visar att det är en större andel yngre än äldre elever som är nöjda med olika förutsättningar för lärandet. Det är därmed en större andel yngre än äldre elever som tycker att läromedlen, arbetsätten och arbetstakten är bra i alla eller i de flesta ämnen och som tycker att alla eller de flesta lärare undervisar bra.

Stress

Fler än var sjätte elev i årskurs 4–6 känner sig stressad i skolan varje dag eller flera gånger i veckan. Jämförelser med äldre elever i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan visar att det är betydligt vanligare att äldre än yngre elever, och i synnerhet äldre flickor och kvinnor, känner sig stressade i skolan. Majoriteten av de yngre eleverna som känner sig stressade i skolan har svarat att de känner sig stressade “någon gång i månaden” eller “mer sällan”. Av de äldre flickorna och kvinnorna som känner sig stressade i skolan har däremot en majoritet svarat att de “oftast” är stressade.

Otrygghet och mobbning

Fler än nio av tio elever känner sig alltid eller oftast trygga i skolan och är aldrig rädda på rasterna eller på väg till eller från skolan. Var sjätte elev är emellertid rädd för en eller flera elever på skolan och 12 procent är rädda för en eller flera lärare. Fyra procent känner sig mobbade av andra elever, medan

en procent av eleverna känner sig mobbade av sin lärare. De elever som är rädda i skolan är framför allt rädda för och känner sig mobbade av andra elever.

I jämförelse med äldre elever i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan är det en betydligt större andel av de yngre eleverna som någon gång då och då känner sig rädda eller oroliga i skolan. Det är också en något större andel av de yngre, och då i synnerhet bland flickorna, än bland de äldre eleverna som känner sig mobbade av andra elever.

Elevinflytande

Fler än hälften av eleverna upplever att de ofta eller ibland får vara med och bestämma om hur de ska arbeta i skolan, hur de ska ha det i klassrummet, om klassfest och klassresa. Förhållandevis många elever är dock osäkra på hur ofta de får vara med och bestämma om olika saker i skolan. Detta gäller framför allt flickor och elever i årskurs 4. Undersökningen visar att elever i samma klass är förhållandevis oense om hur ofta de får vara med och bestämma. Detta innebär att vissa elever i en klass upplever att de ofta får vara med och bestämma om en viss sak, medan andra elever i samma klass anser att de aldrig får vara med och bestämma om detsamma. Det finns dock inte några större skillnader mellan hur olika elevgrupper har bedömt sitt elevinflytande. Därmed kan man inte förklara svarsvariationen inom klasserna med att t.ex. flickor upplever att de oftare eller mer sällan än pojkar får vara med och bestämma i skolan.

Ju oftare eleverna upplever att de får vara med och bestämma om en viss sak i skolan, desto vanligare är det att de bedömer denna sak som bra. Undersökningen visar dessutom att det är de elever som anser att de ofta får vara med och bestämma om olika saker i skolan som också har försökt att påverka elevrådet vid ett eller flera tillfällen.

Avslutande kommentar

Det är första gången Skolverket låter elever i årskurs 4–6 delta i dess återkommande attitydundersökning. Det har länge funnits en efterfrågan på uppgifter om yngre elevers attityder till skolan. Denna undersökning har inte enbart gett elever i årskurs 4–6 en möjlighet att få komma till tals utan även bidragit till att ge en bredare bild av skolan, som t.ex. kan användas som underlag för politiska beslut eller i arbetet med skolutveckling. De positiva erfarenheterna av undersökningen, bl.a. den höga svarsfrekvensen och det goda samarbetet med skolorna, innebär att den yngre elevgruppen bör ingå även i kommande *Attityder till skolan*-undersökningar. Metodutvecklingsarbetet i samband med undersökningen har bl.a. ökat kunskapen på Skolverket om hur man involverar yngre elever i enkät- och intervjuundersökningar. Undersökningen kan

dessutom t.ex. nyttjas av skolor eller i samband med utbildningsinspektion. Den, för yngre elever, anpassade enkäten kan användas för att låta yngre elever få komma till tals. Resultaten från undersökningen *Attityder till skolan i årskurs 4–6* kan i sin tur användas som ett referensmaterial och en utgångspunkt för tolkningar och bedömningar av elevernas svar på de respektive skolorna.

Sammantaget visar undersökningen att det är en större andel av de yngre än av de äldre eleverna som i vissa avseenden är positivt inställda till skolan, att skillnader mellan flickor och pojkar återfinns redan i den yngre elevgruppen och att praktiskt-estetiska ämnen tycks vara ännu viktigare för yngre än för äldre elever.

Att en större andel av de yngre än de äldre eleverna är positivt inställda till skolan framgår bl.a. av att det är vanligare att yngre än äldre elever anser att läromedel och arbetsätt är bra i skolan och att de flesta lärare undervisar bra. I den äldre elevgruppen är det dessutom betydligt vanligare än i den yngre elevgruppen att det förekommer otillåten frånvaro.

Det finns skillnader mellan hur flickor och pojkar har svarat på vissa frågor, både i den yngre och i den äldre elevgruppen. Att t.ex. känna sig stressad i skolan är betydligt vanligare bland äldre flickor än bland äldre pojkar. Motsvarande könsskillnad bland de yngre eleverna är inte lika markant, men ändå synbar. I den yngre elevgruppen finner man dessutom fler skillnader mellan hur flickor och pojkar har tagit ställning till olika frågor jämfört med den äldre elevgruppen. Det är t.ex. en större andel av de yngre flickorna än av de yngre pojkarna som trivs bra i sin skola, med skolarbetet och med lärarna och som bryr sig mycket om sitt skolarbete.

I Skolverkets nationella utvärdering 2003 (NU03) framkommer att de praktiskt-estetiska ämnena är viktiga för eleverna. Resultaten från attitydundersökningen i årskurs 4–6 visar att de praktiskt-estetiska ämnena tycks vara ännu viktigare för yngre än för äldre elever. Idrott och hälsa, bild och slöjd är de tre ämnen som störst andel, 84 procent, av de yngre eleverna anser är roliga.

Undersökningen bland de yngre eleverna pekar också ut områden som skolorna kan arbeta vidare med. Att mer än hälften av eleverna enbart ibland eller mer sällan upplever att de har arbetsro i skolan är ett av de områden som behövs förbättras. Undersökningen visar att upplevelse av arbetsro är relaterat till hur ofta eleverna anser att det är lugnt i klassrummet på lektionerna. Av resultaten framgår också att hälften av både lärare och föräldrar tycker att den klass de undervisar i respektive som deras barn tillhör är för stor. Undersökningen visar också att det finns mer att göra för att minska mobbningen framför allt bland de yngre eleverna. Jämfört med de äldre eleverna är det vanligare att yngre elever känner sig rädda eller oroliga i skolan och att de blir

mobbad av andra elever. Det är också en större andel av lärarna som undervisar i grundskolan än bland gymnasielärarna som t.ex. anser att mobbning är ett stort problem på deras skola. Samtidigt är det drygt en femtedel av lärarna som undervisar i årskurs 4–6 som inte anser sig ha tillräcklig kunskap och kompetens för att aktivt kunna motverka mobbning och annan kränkande behandling.

1. Inledning

Vart tredje år sedan 1993 har Skolverket genomfört nationella attitydundersökningar som bl.a. omfattar elever i årskurs 7-9 och elever på samtliga år i gymnasieskolan¹. I samband med 2003 års *Attityder till skolan*-undersökning beslutade Skolverket att utöka den tillfrågade elevgruppen för att få en bild av yngre elevers syn på och upplevelse av skolan, som kunde jämföras med äldre elevers attityder till skolan.

Bakgrund

Av FN:s konvention om barnets rättigheter, som Sverige godkänt och åtagit sig att följa, fastslås bl.a. barnens rätt att inte enbart få göra sina röster hörda i frågor som berör dem, utan även, i förhållande till deras ålder och mognad, bli respekterade för sina åsikter (artikel 12, § 1). Med artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter som utgångspunkt inleddes under år 2003 arbetet med att utöka elevurvalet i *Attityder till skolan*-undersökningen till att även omfatta yngre elever än de som går i årskurs 7.

Eftersom syftet delvis var att undersökningen skulle ge möjligheter att jämföra yngre och äldre elevers svar på olika frågor var enkätmetoden given för datainsamlingen. Det finns flera aspekter att ta hänsyn till när man ska låta barn besvara en enkät, som t.ex. läs- och skrivkunskap samt olika faser i den kognitiva utvecklingen hos barnet. Tidigare studier tyder dock på att barn som är 10 år och äldre klarar av att svara på en enkät (se t.ex. Scott 1997, Jonsson m.fl. 2001). Elevurvalet utökades således med elever i årskurs 4, 5 och 6, dvs. med barn som vanligen är mellan 10 och 12 år gamla².

Att fråga barn i årskurs 4–6

Som man frågar får man svar brukar det ju heta. Den regeln gäller oavsett hur gammal den tillfrågade är, men kanske i synnerhet när man frågar barn. När man vänder sig till barn är det därför viktigt att frågorna och svarsalternativen är klara och tydliga, okomplicerade och enkelt formulerade. Frågorna, liksom svarsalternativen, måste vara meningsfulla och relevanta för barnets egna upplevelser eller kunskaper. Detta innebär t.ex. att frågor som avser föräldrarnas yrke eller vad de har för utbildning är problematiska och svåra för barn att besvara. Ett vanligt svar på frågan om föräldrarnas yrke är

¹ *Attityder till skolan*-undersökningen omfattar dessutom urval med lärare, skolbarnsföräldrar och allmänheten.

² För att studera ännu yngre barns attityder till skolan krävs andra typer av datainsamlingsmetoder, som t.ex. intervjuer. Att använda sig av olika datainsamlingsmetoder beroende på barnens ålder gör det emellertid svårare att få jämförbara beskrivningar som avser alla åldrar.

t.ex. att de arbetar på kontor. Av det svaret kan man omöjligt göra en yrkesklassificering eller en bedömning av social klass³.

Frågor som riktar sig till barn bör inte vara negativt formulerade. Det innebär att den strategi som ofta används för att undvika svarsmonster, dvs. att den tillfrågade kryssar i samma svarsalternativ för samtliga frågor i ett frågebatteri, och som går ut på att man blandar positivt och negativt formulerade påståenden eller frågor inte kan användas när de tillfrågade är yngre barn.

Eftersom yngre barn ofta vill svara så specifikt som möjligt bör svarsalternativen i möjligaste mån utformas så att denna önskan tillfredsställs. För att undvika att barnen gissar bör man dessutom använda sig av svarsalternativet "vet inte"⁴.

Vad eleverna tyckte om enkäten

I slutet av enkäten finns fyra frågor om vad eleverna tyckte om de frågor de dittills besvarat. Sju av tio har svarat att det kändes viktigt att svara på frågorna och 64 procent tyckte att det var roligt att svara på frågorna. Det är en större andel flickor än pojkar, liksom elever i årskurs 4 än i årskurs 6, som tyckte att frågorna kändes viktiga och roliga att besvara. Fler än hälften av eleverna, 58 procent, tyckte att alla eller de flesta frågorna var lätta, medan 38 procent tyckte att vissa frågor var lätta och vissa frågor var svåra. En procent av eleverna ansåg att alla eller de flesta frågorna var svåra att svara på. Fler än sju av tio tyckte att enkäten innehöll lagom många frågor. 12 procent tyckte däremot att det var för få frågor, medan nästan lika många, 11 procent, tyckte att det var för många frågor.

Tabell 1.1 Elevernas uppfattning av enkäten. Andel elever i procent, fördelat på årskurs.

	Årskurs 4	Årskurs 5	Årskurs 6
Det kändes viktigt att svara på frågorna	74	72	63
Det var roligt att svara på frågorna	74	61	57
Alla eller de flesta frågor var lätta	52	53	68
Det var lagom många frågor	76	71	71

Trots att enkäten innehåller ett flertal frågor om mobbning ville många elever att vi skulle ha ställt ännu fler frågor om detta ämne. De tillfrågade eleverna

³ I denna undersökning får eleverna ange hur många böcker det finns i hemmet, vilket är tänkt att spegla kulturellt kapital. Se även avsnittet om *Definitioner* i kapitlet *Om undersökningens genomförande*.

⁴ Vad man bör tänka på när man konstruerar enkäter som barn ska besvara kan man läsa om i t.ex. Scott 1997, Hess m.fl. 1999, Borgers m.fl. 2000 och Jonsson 2001.

tyckte bl.a. att vi skulle ha frågat om det förekommer mobbning på skolan och vad skolan gör för att stoppa mobbning. Andra tyckte att vi skulle ha haft fler följdfrågor, som t.ex. varför man trivs bra eller dåligt i skolan, som de själva skulle få besvara med egna ord utan att behöva välja mellan ett antal fasta svarsalternativ.

Hur man ska läsa rapporten och förstå resultaten

Rapporten är indelad i fem resultatkapitel. De fyra första resultatkapitlen handlar i tur och ordning om elevernas åsikter om skolan, om lärare, om otrygghet, rädsla och mobbning samt om elevinflytande. Det sista resultatkapitlet innehåller en jämförelse mellan yngre och äldre elevers⁵ åsikter om skolan, om lärare samt om otrygghet och mobbning.

Varje enkätfråga har analyserats utifrån skillnader mellan flickor och pojkar, elever med svensk respektive utländsk bakgrund och mellan elever som går i årskurs 4, 5 och 6. Dessutom har enkätfrågorna analyserats i förhållande till kön och etnisk bakgrund⁶, dvs. om det finns skillnader i hur eleverna har svarat på respektive fråga som är relaterat både till kön och etnisk bakgrund.

Elevernas svar på frågorna baseras på deras subjektiva upplevelser och bedömningar. Frågorna om hur ofta de t.ex. får vara med och bestämma i skolan avser därmed elevernas egna uppfattningar om sina möjligheter att påverka olika saker i skolan. Elevernas svar påverkas bl.a. av vilka anspråk och förväntningar de har.

Svensk respektive utländsk bakgrund

Det är viktigt att framhålla och att tänka på när man tar del av resultaten att elevgruppen med utländsk bakgrund är en mycket heterogen grupp. Dessa elever kommer från olika länder och kulturer, de har bott i Sverige under varierande lång tid och vissa av dem har erfarenheter som kan vara mer eller mindre traumatiska. I denna elevgrupp finns därmed elever både från t.ex. Norge och Finland liksom från Irak och det forna Jugoslavien. Elevgruppen omfattar även adoptivbarn som är födda i ett annat land än Sverige.

Jämförelser med grupper i 2003 års *Attityder till skolan*-undersökning
Under våren 2003 genomförde Skolverket den fjärde *Attityder till skolan*-undersökningen, där bl.a. drygt 1 900 elever i årskurs 7–9 och på samtliga år i gymnasieskolan telefonintervjuades. Flera av frågorna i enkäten som eleverna i årskurs 4–6 har besvarat är hämtade från den enkät som användes vid tele-

⁵ Yngre elever avser elever i årskurs 4–6, medan äldre elever avser elever i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan.

⁶ Etnisk bakgrund avser om eleven har svensk eller utländsk bakgrund. Se avsnittet *Definitioner* i kapitlet *Om undersökningens genomförande*.

fonintervjuerna med de äldre eleverna. I kapitel 6 jämförs svaren från elever i årskurs 4–6 med svaren från elever i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan.

I 2003 års *Attityder till skolan*-undersökning har även drygt 1 800 lärare i grund- och gymnasieskolan och närmare 1 700 skolbarnsföräldrar besvarat en postenkät. Eftersom vissa av de frågor dessa grupper har fått besvara avser samma teman som eleverna i årskurs 4–6 har svarat på ställs dessa gruppers svar mot varandra när så anses vara relevant. I dessa jämförelser ingår 532 lärare som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6, 534 lärare som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 7–9, 437 gymnasielärare samt 584 skolbarnsföräldrar som har barn i årskurs 1–6⁷.

Enkäter och tabeller på Skolverkets webbplats

Resultaten av undersökningen presenteras fråga för fråga i tabeller som finns tillgängliga på Skolverkets webbplats (www.skolverket.se). Resultaten presenteras i procentuella fördelningar med konfidensintervall som anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har till följd av att undersökningen inte gäller alla utan endast ett urval. I anslutning till tabellerna finns ett tolkningsstöd som beskriver hur man läser tabellerna och tolkar konfidensintervallen. På Skolverkets webbplats finns även enkäten till elever i årskurs 4–6 tillgänglig som pdf-fil.

Citat- och resultatrutor

Den sista frågan i enkäten, “Finns det något du tycker är viktigt i skolan som inte har kommit med bland frågorna? Skriv gärna ned det här”, har totalt 301 elever valt att skriva ett svar på, vilket utgör ungefär var tionde elev i undersökningen. Elevernas kommentarer handlar dock inte enbart om vilka frågor de saknade i enkäten. Här och var i resultatkapitlen lyfts citat eller beskrivningar av dessa kommentarer fram i rutor. Låt oss avsluta det här kapitlet med några synpunkter som tre elever velat dela med sig av:

”Jag tycker att dom säger att dom inte har råd till oss barn!”

”Jag tycker att man går alldeles för mycket i skolan för nästan hela livet går ut på skolan och man måste anpassa sig efter skolan HELA tiden.”

”Jag tycker att det är viktigt att man trivs bra i skolan man går i.”

⁷ För information om 2003 års *Attityder till skolan*-undersökning se Skolverkets rapport nr. 243. Rapporten finns bl.a. som nedladdningsbar pdf-fil på www.skolverket.se

2. Eleverna om skolan

De flesta elever trivs bra i den skola de går i och tycker att det de gör i skolan för det mesta är roligt. Framför allt tycker många elever att idrott och hälsa, liksom bild och slöjd är roligt. En majoritet av eleverna upplever att deras klass är lagom stor, att de har lagom mycket läxor och att de sätt de arbetar med olika uppgifter i skolan fungerar bra. Arbets-situationen i skolan karaktäriseras dock för flertalet elever av att det enbart ibland är lugnt i klassrummet på lektionerna och av att de enbart ibland har arbetsro. Fler än var sjätte elev känner sig dessutom stressad i skolan varje dag eller flera gånger i veckan.

En majoritet trivs bra i skolan

En majoritet av eleverna, 84 procent, trivs bra i den skola de går i och nästan lika många, 83 procent, tycker att det de gör i skolan för det mesta är roligt. Fler än sju av tio elever trivs dessutom bra med skolarbetet. Tre av fyra har även svarat att de bryr sig mycket om sitt skolarbete. På samtliga dessa fyra frågor är det en större andel flickor än pojkar och en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 som har svarat att de trivs bra i skolan och med skolarbetet, att de bryr sig mycket om sitt skolarbete och att det de gör i skolan för det mesta är roligt.

Tabell 2.1 Andel elever i procent som har svarat att de trivs bra respektive att de gör i skolan för det mesta är roligt, fördelat på kön.

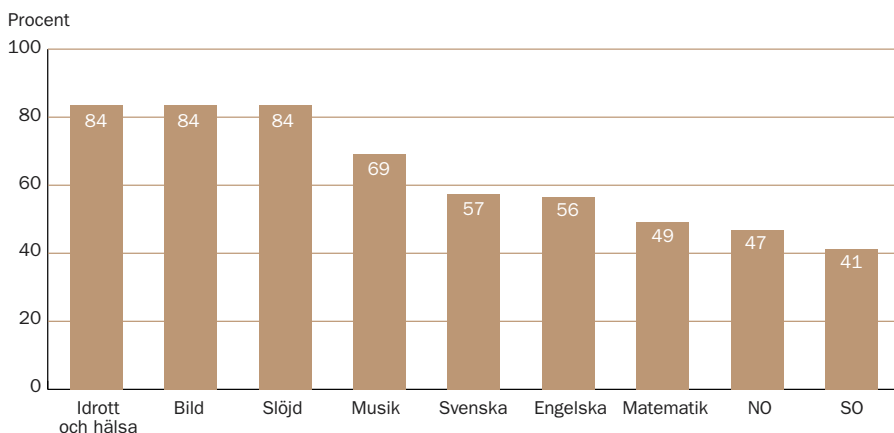
	Flicka	Pojke
Trivs bra i skolan de går i	87	80
Trivs bra med skolarbetet	76	67
Tycker att det de gör i skolan för det mesta är roligt	88	77
Bryr sig mycket om sitt skolarbete	80	68

Av de tillfrågade lärarna i *Attityder till skolan*-undersökningen, som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6, tycker sju av tio att deras elever är intresserade och engagerade.

Idrott och hälsa, bild och slöjd är populära ämnen

Eleverna fick tycka till om nio olika ämnen i skolan: idrott och hälsa, matematik, naturorienterade ämnen (NO), svenska, engelska, samhällsorienterade ämnen (SO), bild, musik och slöjd. I genomsnitt tycker eleverna att sex av dessa nio skolämnen är roliga. Störst andel elever, 84 procent, tycker att de praktiskt-estetiska ämnena är roliga.

Diagram 2.1 Andel elever i procent som anser att olika ämnen är roliga.

En närmare analys av respektive ämne visar på följande:

- Idrott och hälsa tycker 84 procent av eleverna är roligt. Flickor med svensk bakgrund tycker i minst utsträckning att detta ämne är roligt.
- Bild tycker en större andel flickor än pojkar är ett roligt ämne; 90 respektive 79 procent.
- Slöjd tycker en större andel flickor än pojkar är roligt; 87 respektive 80 procent.
- Musik tycker en större andel flickor än pojkar är roligt; 76 respektive 63 procent.
- Svenska tycker framför allt flickor, och särskilt flickor med utländsk bakgrund, är roligt. Bland pojkarna tycker en betydligt mindre andel i årskurs 6 än i årskurs 4 att svenska är roligt, 40 respektive 56 procent.
- Engelska tycker framför allt elever med utländsk bakgrund, och i synnerhet flickor med utländsk bakgrund, är roligt. Bland elever med svensk bakgrund är det framför allt elever i årskurs 4 som tycker att engelska är roligt.
- Matematik tycker framför allt elever med utländsk bakgrund och elever i årskurs 4 är roligt.
- Naturorienterande ämnen (NO) tycker framför allt pojkar i årskurs 4 är roligt. I årskurs 4 är det 55 procent av eleverna som tycker att NO är roligt, vilket kan jämföras med 39 procent av eleverna i årskurs 6.

- Samhällsorienterande ämnen (SO) är det ämne som minst andel av eleverna tycker är roligt. Jämfört med elever med svensk bakgrund tycker en större andel elever med utländsk bakgrund att SO är roligt; 41 respektive 48 procent.

En majoritet tycker att de kan arbeta i en takt och på ett sätt som passar dem

Det finns olika förutsättningar för elevers lärande och möjligheter i skolan. Läromedel, arbetsätt, möjlighet att få arbeta i en takt som passar och att ha arbetsro är några av dessa. En majoritet av eleverna, mer än 80 procent, anser att läromedlen, de sätt de arbetar med olika uppgifter och den arbetstakt de arbetar i passar dem i alla eller i de flesta ämnen. Det finns inga skillnader mellan hur olika elevgrupper har svarat på dessa frågor, även om det är en något större andel flickor än pojkar som har valt svarsalternativen ”i alla ämnen” eller ”i de flesta ämnen”.

Tabell 2.2 Andel elever i procent som svarat ”i alla ämnen” eller ”i de flesta ämnen” på nedanstående frågor i enkäten.

Är läroböcker och andra läromedel bra?	86
Är de sätt ni arbetar med olika skoluppgifter bra?	85
Kan du arbeta i en takt som passar just dig?	81

Arbetsro i skolan – bara ibland

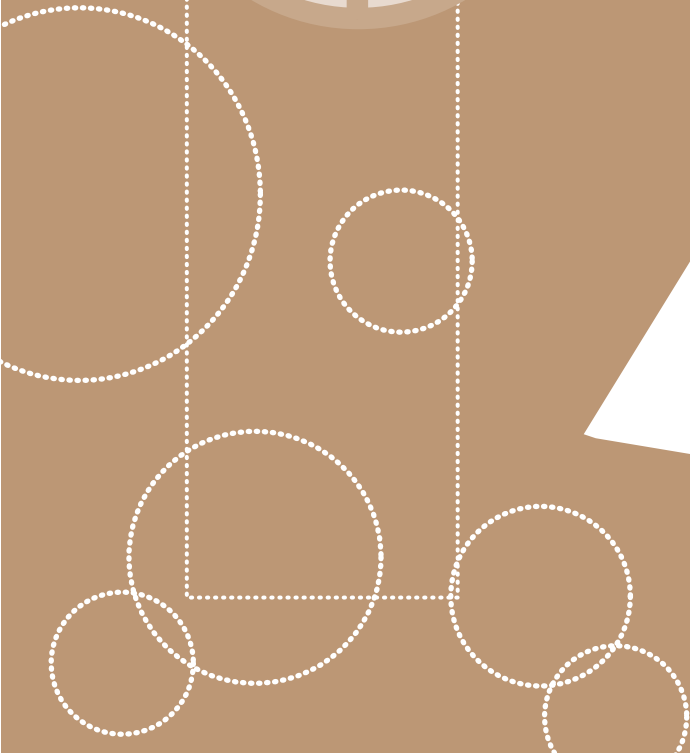
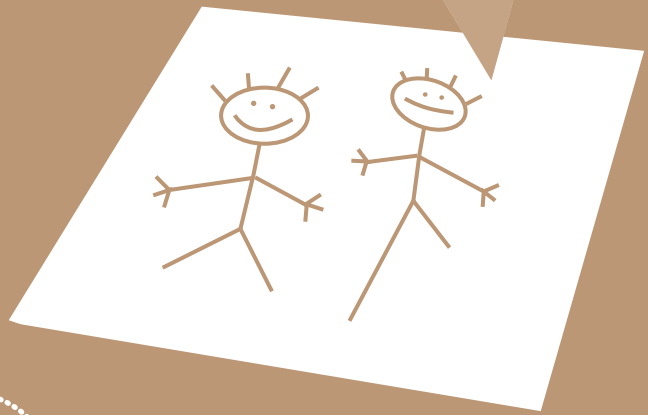
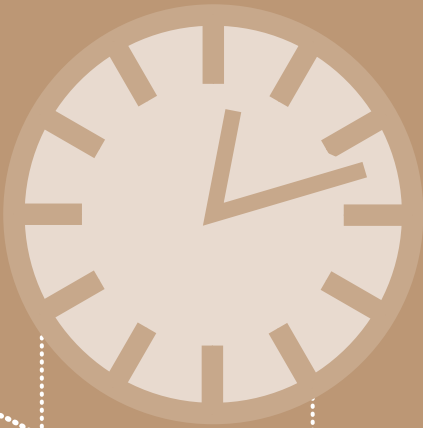
För en majoritet av eleverna karaktäriseras arbetssituationen i skolan av att det enbart ibland är lugnt i klassrummet på lektionerna och av att de enbart ibland har arbetsro. De elever som har svarat att det nästan aldrig eller aldrig är lugnt i klassrummet på lektionerna har också i stor utsträckning svarat att de sällan eller aldrig har arbetsro i skolan. Det är dock en större andel elever som anser att det sällan eller aldrig är lugnt på lektionerna än som anser att de sällan eller aldrig har arbetsro i skolan.

Tabell 2.3 Lugnt i klassrummet och arbetsro i skolan. Andel elever i procent.

	Nästan alltid	Ibland	Nästan aldrig	Aldrig
Brukar det vara lugnt i klassrummet på lektionerna?	24	52	21	3
Tycker du att du har arbetsro i skolan?	38	50	10	2

Abcde

12345

Delade meningar om klasstorlek

Nästan åtta av tio tycker att deras klass är lagom stor, medan 16 procent anser att den är för stor och tre procent menar att den egna klassen är för liten. En större andel elever med svensk än med utländsk bakgrund tycker att deras klass är för stor, medan en något större andel elever med utländsk än med svensk bakgrund anser att deras klass är för liten.

Tabell 2.4 "Tycker du att din klass är..." Andel elever i procent, fördelat på etnisk bakgrund.

	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund
...för stor	17	10
...lagom	79	82
...för liten	2	6

Lärare, som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6, är inte lika positivt inställda till storleken på den klass/undervisningsgrupp de oftast undervisar i. Hälften av dem anser att den är lagom stor, medan 47 procent anser att den är för stor. Ungefär samma svarsfördelning finner man även bland föräldrar med barn i årskurs 1–6. Något fler än hälften i denna föräldrargrupp, 51 procent, tycker att den klass / undervisningsgrupp deras barn oftast vistas i är lagom stor, medan 47 procent anser att den är för stor.

Den faktiska klasstorleken är relaterad till elevernas subjektiva bedömning av densamma. Ju fler elever som går i den klass eleven tillhör, i desto större utsträckning anser han eller hon att klassen är för stor. De elever som i störst utsträckning svarar att deras klass är lagom stor har mellan 15 och 19 klasskamrater. Klasstorleken tenderar att vara större i årskurs 6 än i årskurs 4 och det är också i större utsträckning elever i årskurs 6 än i årskurs 4 som anser att den klass de tillhör är för stor.

Tabell 2.5 Andel elever i procent som svarat att deras klass är lagom stor, fördelat på faktisk klasstorlek.

I klassen finns	–15 elever	16–20 elever	21–25 elever	26–30 elever	31– elever
	75	87	79	76	71

Var femte elev tycker att de har för mycket läxor

En majoritet, 73 procent, av eleverna anser att de har lagom mycket läxor. Ungefär var femte elev anser däremot att de har för mycket läxor, medan fyra procent anser att de har för lite läxor. Skillnaden mellan olika elevgrupper

märks framför allt i andelen som har svarat att de har för mycket läxor. Det är en större andel elever med svensk än med utländsk bakgrund som anser sig ha för mycket läxor. Flickor med utländsk bakgrund är de som i minst utsträckning har svarat att de har för mycket läxor. Det finns även en skillnad i hur elever i olika årskurser har svarat på frågan om läxor. Det är nästan dubbelt så vanligt att elever i årskurs 5 och 6 jämfört med elever i årskurs 4 anser sig ha för mycket läxor.

Tabell 2.6 Andel elever i procent som tycker att de har för mycket läxor, fördelat på kön och etnisk bakgrund samt på årskurs.

Flicka, svensk bakgrund	19
Pojke, svensk bakgrund	24
Flicka, utländsk bakgrund	5
Pojke, utländsk bakgrund	14
Årskurs 4	13
Årskurs 5	25
Årskurs 6	23

Fler än var sjätte elev känner sig stressad i skolan flera gånger i veckan

Frågan om hur ofta eleverna känner sig stressade i skolan var svår att svara på för vissa elever. Det framgår av att förhållandevis många, åtta procent, har valt svarsalternativet ”vet inte”. Det är vanligare att elever i årskurs 4 än i årskurs 6 har svarat att de inte vet på denna fråga.

Drygt 17 procent av eleverna har svarat att de känner sig stressade i skolan varje dag eller flera gånger i veckan. Det är ungefär lika stor andel flickor som pojkar som känner sig stressade i skolan varje dag eller flera gånger i veckan. Däremot är det en något större andel pojkar än flickor som svarat att de aldrig känner sig stressade i skolan. Att någon gång känna sig stressad i skolan är med andra ord vanligare bland flickor än bland pojkar. En större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6, 26 respektive 18 procent, har svarat att de aldrig känner sig stressade i skolan.

Tabell 2.7 "Hur ofta känner du dig stressad i skolan?" Andel elever i procent, fördelat på kön.

	Flickor	Pojkar
Varje dag	4	4
Flera gånger i veckan	13	14
Någon gång varje månad	27	29
Mer sällan	29	22
Aldrig	18	24
Vet inte	9	7

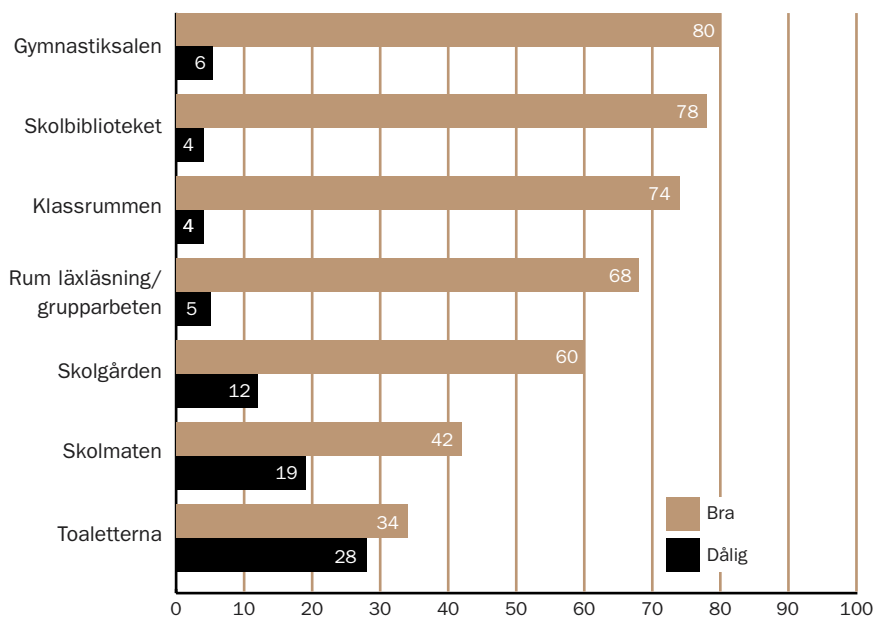
Jämfört med de som sällan eller aldrig känner sig stressade i skolan är det vanligare att de elever som känner sig stressade i skolan varje dag eller flera gånger i veckan tycker att de har för mycket läxor, att de enbart kan arbeta i en takt som passar dem i några få eller i inga ämnen, att deras klass är för stor, att det sällan eller aldrig är lugnt i klassrummet på lektionerna och att de sällan eller aldrig har arbetsro i skolan.

Flera av de elever som skriver att de känner sig stressade kopplar dessa känslor till brist på tid – till att ta sig från en lektion till en annan, till att hinna äta lunch och till att göra läxor.

Elevernas uppfattningar om skolmiljön

I undersökningen fick eleverna tycka till om sju olika delar av skolan och bedöma dem i termer av bra, varken bra eller dålig och dålig. Elevernas bedömning av dessa sju olika delar av skolan presenteras i diagram 2.2. Gymnastiksalen, skolbiblioteket och klassrummen bedöms som bra av mer än 70 procent av eleverna. Toaletterna är eleverna däremot inte speciellt nöjda med. Skolmaten tycker nästan var femte elev är dålig.

Diagram 2.2 Andel elever i procent som tycker att olika delar av skolan är bra respektive dålig. Rangordnat efter andel som bedömer respektive del som bra.

Genomgående är det en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 som tycker att de sju olika delarna av skolan är bra. Störst är skillnaden mellan årskurserna i bedömningen av skolgården och klassrummen. 70 procent av eleverna i årskurs 4 och 45 procent av eleverna i årskurs 6 tycker att skolgården är bra. 19 procent av eleverna i årskurs 6, jämfört med sex procent av eleverna i årskurs 4, tycker däremot att skolgården är dålig. Att klassrummen är bra anser 84 procent av eleverna i årskurs 4 och 62 procent av eleverna i årskurs 6. Att toaletterna är bra anser en av tre elever både i årskurs 4 och 6.

Många elever vill ha godare skolmat. Pasta och pizza tycks vara populärt. Eleverna vill också ha minst två maträtter att välja mellan varje dag. Andra är nöjda med skolmaten, men tycker att de får för lite mat och att de inte blir mätta.

Sammanfattning med kommentar

Undersökningen visar på flera positiva resultat i fråga om elevernas uppfattning om skolan. Fler än åtta av tio elever trivs bra i skolan de går i och tycker att det de gör i skolan för det mesta är roligt. Nästan lika många, tre av fyra

elever, bryr sig mycket om sitt skolarbete. I genomsnitt tycker eleverna att sex av totalt nio skolämnena som de fick bedöma är roliga. Framför allt är det en stor andel av eleverna som tycker att praktiskt-estetiska ämnen som idrott och hälsa, bild och slöjd är roligt. Inställningen till skolan och skolarbetet skiljer sig mellan flickor och pojkar liksom mellan elever i årskurs 4 och årskurs 6. Det är t.ex. vanligare att flickor och elever i årskurs 4 än pojkar och elever i årskurs 6 trivs bra med och bryr sig mycket om skolan och skolarbetet, liksom tycker att olika ämnen är roliga. Det är framför allt en större andel flickor än pojkar som tycker att bild, slöjd, musik och svenska är roligt. Fler än åtta av tio elever upplever att läroböcker och andra läromedel, liksom arbetssätten och arbetstakten i de flesta ämnen är bra, medan något fler än sju av tio anser att de har lagom mycket läxor. Majoriteten av eleverna bedömer därtill att olika delar av skolan, som t.ex. klassrummen, skolgården, gymnastiksalen och skolbiblioteket, är bra.

Åtta av tio elever tycker att deras klass är lagom stor. De som inte tycker det anser att deras klass är för stor, snarare än för liten. Nästan hälften av lärarna, som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6, och föräldrarna med barn i årskurs 1–6 tycker däremot att klassen de undervisar i respektive som deras barn tillhör är för stor. Elevernas bedömning av klasstorleken varierar med den faktiska klasstorleken, vilket innebär att ju fler elever som går i den klass eleven tillhör, desto vanligare är det att han eller hon upplever att klassen är för stor.

Undersökningen visar också på problem i skolan. Fler än hälften av eleverna upplever att de enbart ibland eller mer sällan har arbetsro i skolan. Fler än var sjätte elev känner sig stressad i skolan varje dag eller flera gånger i veckan. Att åtta procent av eleverna har svarat att de inte vet hur ofta de känner sig stressade i skolan kan bero på att vissa elever under speciella perioder känner sig stressade varje dag, medan andra perioder är helt stressfria. Detta är något som framkom i samtalen med några enstaka elever i pilotstudien. Barn i den aktuella åldern vill ofta ge så exakta svar som möjligt. För de elever som känner sig stressade olika ofta under olika perioder kan det därför vara svårt att välja ett annat svarsalternativ än just ”vet inte”. Att eleverna inte skulle förstå ordet stress är en mindre trolig förklaring till andelen vet-nej-svar. I en undersökning från Barnombudsmannen (2004) fick barn och ungdomar i åldrarna 9–16 år bl.a. svara på frågan ”Vad är stress?”. Av deras svar framgick tydligt att barnen visste vad stress är.⁸

⁸ Se även avsnittet *Stress* i bilaga 1 om *Elevers syn på resultaten från Attityder till skolan i årskurs 4-6*.

Eleverna om sina lärare

3. Eleverna om sina lärare

En majoritet av eleverna trivs bra med sina lärare. De tycker att alla eller de flesta lärare undervisar bra, bryr sig om eleverna och behandlar dem rättvist. De flesta elever upplever dessutom att deras lärare hjälper, uppmuntrar och stöttar dem, liksom berömmar dem för deras skolarbete. Undersökningen visar att en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 är positivt inställda till lärarna.

Lärares betydelse

I en kunskapsöversikt om resursers betydelse för elevers studieresultat konstaterar Gustafsson och Myrberg (2002) att lärarnas kompetens, i termer av t.ex. yrkeserfarenhet och pedagogisk utbildning, är den enskilt mest betydelsefulla faktorn för elevernas resultat. Lärarens roll omfattar emellertid inte enbart kunskapsförmedlande uppgifter. I 1994 års läroplan fastställs att lärarna ska stimulera och stödja inte enbart elevernas kunskapsutveckling utan även deras emotionella, sociala, kommunikativa, motoriska och kognitiva utveckling. Lärarna ska ha en helhetssyn och varje elev ska ses i sitt sociala och kulturella sammanhang.

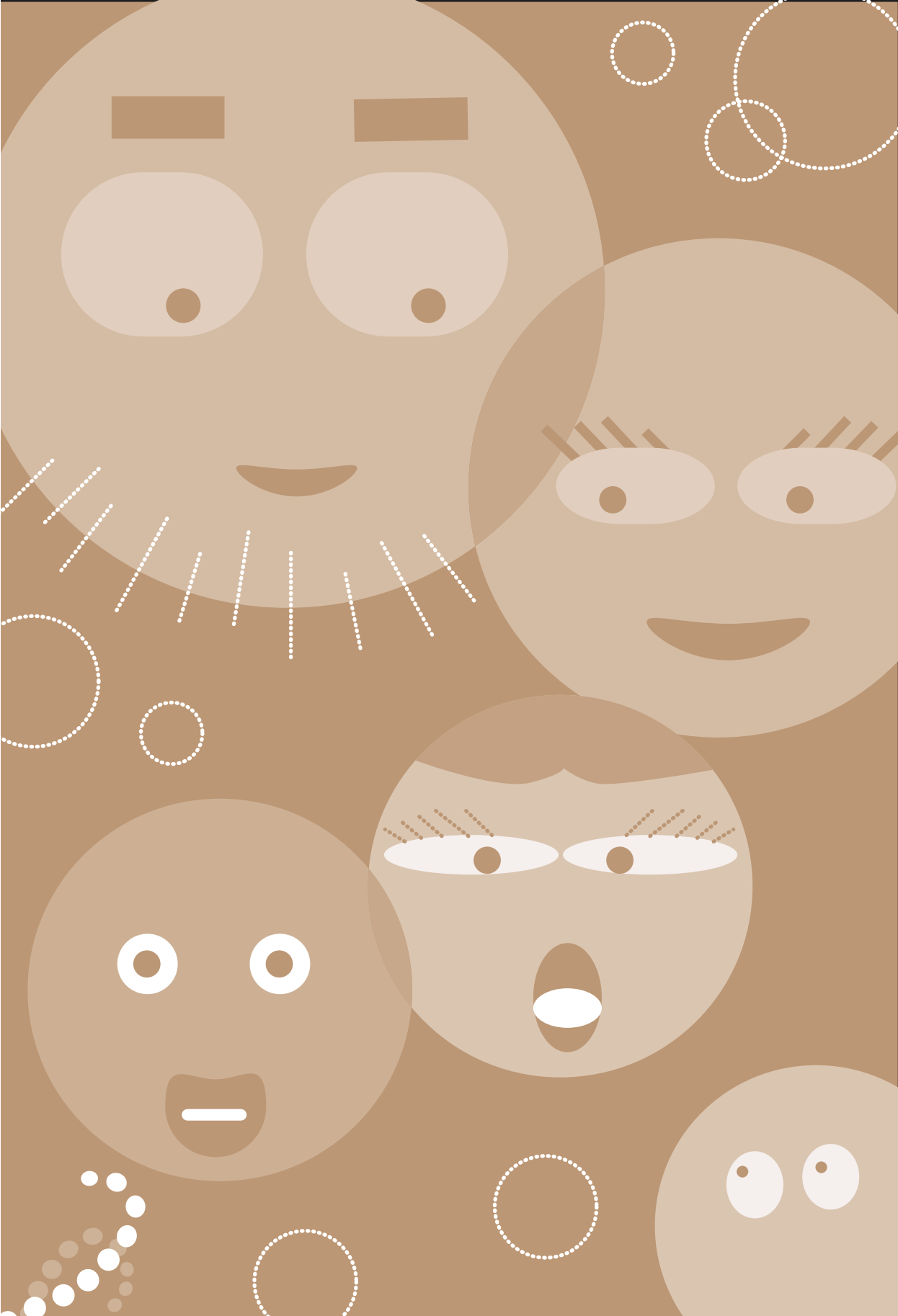
De flesta trivs bra med sina lärare

En majoritet av eleverna, 82 procent, trivs bra med lärarna. Det är en större andel flickor än pojkar som svarat att de trivs bra med sina lärare. Det är också en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 som trivs bra med sina lärare. Pojkar och elever i årskurs 6 har i större utsträckning än flickor och elever i årskurs 4 svarat att de trivs varken bra eller dåligt med sina lärare. Det är få elever, två procent, som svarat att de trivs dåligt med sina lärare.

Tabell 3.1 Andel elever i procent som har svarat att de trivs bra med lärarna, fördelat på kön och årskurs.

Flicka	85
Pojke	78
Årskurs 4	88
Årskurs 5	83
Årskurs 6	75

Tillfrågade lärare i *Attityder till skolan*-undersökningen, som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6, trivs bra med eleverna. Nästan alla i denna

lärargrupp, 94 procent, har svarat att de trivs bra med eleverna och 92 procent tycker att de för det mesta möts med respekt från eleverna. Åtta av tio föräldrar med barn i årskurs 1–6 tycker dessutom att deras barns lärare är bra.

Nio av tio tycker att alla eller de flesta lärare undervisar bra. Nästan alla de tillfrågade eleverna, 91 procent, anser att alla eller de flesta lärare undervisar bra. Inte fullt lika många elever tycker att lärarna kan få dem att bli intresserade av ett ämne. Två av tre elever menar att alla eller de flesta lärare kan göra dem intresserade av ett ämne, medan var femte elev tycker att enbart några få eller inga lärare kan intressera dem för ett ämne. Som framgår av tabellen nedan är det framför allt mellan elever med svensk respektive utländsk bakgrund och mellan elever i olika årskurser som det finns skilda uppfattningar om hur många lärare som kan skapa intresse för ett ämne.

Tabell 3.2 Andel elever i procent som har svarat att de tycker att alla eller de flesta lärare undervisar bra respektive kan få dem att bli intresserade av ett ämne, fördelat på kön samt årskurs.

	Undervisar bra	Kan skapa intresse för ett ämne
Svensk bakgrund	91	65
Utländsk bakgrund	93	73
Årskurs 4	91	73
Årskurs 5	91	63
Årskurs 6	92	61

En större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 upplever att de ofta får hjälp, uppmuntran och beröm av sin lärare. Påståendet ”De flesta lärare du har bryr sig verkligen om eleverna” instämmer 81 procent av eleverna i. Förhållandevis många, 15 procent, har dock svarat att de inte vet, vilket tyder på att detta påstående inte är helt enkelt att ta ställning till för vissa elever. En majoritet av eleverna, 77 procent, tycker att de ofta får hjälp av sin lärare när de behöver det. Därtill tycker mer än hälften, 59 procent, att deras lärare ofta uppmuntrar och stödjer dem och två av fem elever upplever att de ofta får beröm av sin lärare för sitt skolarbete. Skillnader i hur olika elevgrupper har besvarat dessa frågor finns framför allt mellan elever som går i olika årskurser. Det är vanligare att elever i årskurs 4 än i årskurs 6 svarat att deras lärare ofta hjälper, uppmuntrar och berömmar dem. Skillnaden mellan elever i olika årskurser beror på att en större andel

elever i årskurs 6 än i årskurs 4 har svarat att de "ibland" får hjälp, stöd och uppmuntran samt beröm för sitt skolarbete.

Tabell 3.3 Andel elever i procent som har svarat "ofta" på nedanstående frågor i enkäten, fördelat på årskurs.

	Årskurs 4	Årskurs 5	Årskurs 6
Brukar du få hjälp av din lärare när du behöver det?	81	74	74
Tycker du att din lärare stödjer och uppmuntrar dig?	66	59	51
Brukar du få beröm av din lärare för ditt skolarbete?	43	42	37

Det finns även en viss skillnad mellan hur flickor och pojkar har besvarat dessa frågor. En något större andel flickor än pojkar tycker att deras lärare ofta hjälper dem, uppmuntrar och stöttar dem, liksom berömmar dem för deras skolarbete. På frågan om lärarna behandlar flickor och pojkar lika svarar 76 procent av flickorna och 72 procent av pojkarna att alla eller de flesta lärare gör det.

Åtta av tio anser sig bli rättvist behandlade av sina lärare

En majoritet av eleverna, 79 procent, anser att de aldrig blir illa eller orättvist behandlade av sina lärare. Av de elever som inte har valt svarsalternativet "aldrig" för denna fråga har de flesta valt att svara att de någon enstaka gång (mer sällan än en gång i månaden) känner sig illa eller orättvist behandlad av någon lärare. Flickor, liksom elever i årskurs 4, har i större utsträckning än pojkar respektive elever i årskurs 6 svarat att de aldrig känner sig illa eller orättvist behandlad av någon lärare.

Tabell 3.4 Andel elever i procent som har svarat att de "aldrig" blir illa eller orättvist behandlad av någon lärare, fördelat på kön och årskurs.

Flicka	82
Pojke	76
Årskurs 4	85
Årskurs 5	78
Årskurs 6	75

En majoritet tycker att utvecklingssamtalen fungerar bra

I grundskoleförordningen fastställs att läraren fortlöpande ska informera eleven och elevens vårdnadshavare om elevens skolgång. Minst en gång varje termin ska därför läraren träffa eleven tillsammans med dennes vårdnadshavare och samtala om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas. Dessa samtal går under benämningen utvecklingssamtal och är obligatoriska sedan hösten 1995. En majoritet av eleverna, 74 procent, tycker att de utvecklingssamtal de och deras föräldrar hittills haft med deras lärare har varit bra. Det är i synnerhet flickor med svensk bakgrund och elever i årskurs 4 som tycker att dessa samtal har varit bra. De elever som inte valt svarsalternativet ”bra” har framför allt svarat att de tycker att dessa samtal har varit ”varken bra eller dåliga”. Samtidigt är det nio procent av eleverna som svarat ”vet inte” på denna fråga. Andelen elever som svarat att de inte vet är relativt jämnt fördelad mellan årskurserna. Det är däremot en större andel flickor med utländsk bakgrund som har svarat ”vet inte” jämfört med övriga elever.

Tabell 3.5 ”Vad tycker du om de utvecklingssamtal du och dina föräldrar haft med dina lärare hittills?” Andel elever i procent som svarat ”bra”, fördelat på årskurs.

Årskurs 4	77
Årskurs 5	75
Årskurs 6	69

Även bland de tillfrågade föräldrarna med barn i årskurs 1–6 är det en majoritet, 79 procent, som svarat att de tycker att de utvecklingssamtal de hittills haft med deras barns lärare har varit bra. Framför allt tycker många i denna föräldragrupp, 79 procent, att skolan har skött sin informationsuppgift bra med avseende på hur deras barn klarar sig i olika ämnen och hur deras barn fungerar socialt. Trots det tycker mer än hälften av dem, 56 procent, att betyg bör ges tidigare i grundskolan.

Sammanfattning med kommentar

De flesta elever trivs bra med sina lärare. Åtta av tio elever anser att de blir rättvist och väl behandlade av sina lärare och lika många upplever att de flesta lärare verkligen bryr sig om dem. Undersökningen *Attityder till skolan 2003* visar även att nästan alla av de tillfrågade lärarna, som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6, trivs bra med sina elever. Detta torde skapa goda förutsättningar för att lärarna inte enbart ska spela en roll som kunskapsförmedlare utan även bidra positivt till elevernas totala utveckling. Nio av tio

elever tycker dessutom att alla eller de flesta lärare undervisar bra. Detta resultat gäller både för flickor och pojkar, elever med svensk respektive utländsk bakgrund samt oberoende av vilken årskurs eleven går i. De flesta elever upplever därtill att de får hjälp, stöd och uppmuntran samt beröm av sin lärare.

Undersökningen visar att det framför allt finns skillnader mellan elever i årskurs 4 och elever i årskurs 6 i fråga om inställning till lärarna. En större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 trivs bra med sina lärare, upplever sig rättvist och väl behandlade av sina lärare, tycker att alla eller de flesta lärare kan få dem intresserade av ett ämne samt upplever att de ofta får hjälp, uppmuntran, stöd och beröm av sin lärare. Antalet elever i de deltagande klasserna i denna undersökning tenderar att vara något fler i årskurs 6 än i årskurs 4. Det kan möjligen vara en del av förklaringen till att en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 t.ex. anser att de ofta får hjälp av sin lärare när de behöver det.

**Eleverna om
otrygghet, rädsla
och mobbning**

4. Eleverna om otrygghet, rädsla och mobbning

Nästan alla elever känner sig alltid eller oftast trygga i skolan och är heller aldrig rädda på väg till eller från skolan. De som är rädda i skolan är framför allt rädda för och känner sig mobbade av andra elever. Det är något vanligare att elever i årskurs 4 än elever i årskurs 6 känner sig rädda för och mobbade av andra elever.

Trygghet i skolan

Goda relationer med vuxna och jämnåriga är av stor betydelse för att barn ska ha en positiv fysisk, psykisk och social utveckling. Eftersom barn i skolåldern tillbringar en stor del av sin vakna tid i skolan blir de relationer de har med lärare och andra elever mycket viktiga, inte enbart för deras här-och-nu-situation, utan även för deras framtid. I 1994 års läroplan fastslås att verksamheten på skolan ska präglas av omsorg om den enskilde individens välbefinnande och utveckling. I läroplanen står det också att ingen ska utsättas för mobbning i skolan och att alla skolor ska ha en handlingsplan mot mobbning. Enligt Skollagen ska dessutom alla som verkar inom skolan aktivt motverka alla former av kränkande behandling.

Nio av tio känner sig alltid eller oftast trygga i skolan

Nästan alla de tillfrågade eleverna, 92 procent, känner sig alltid eller ofta trygga i skolan. Mer än nio av tio elever har även svarat att de aldrig är rädda på rasten och att de aldrig är rädda på väg till eller från skolan. Med undantag för frågan om hur ofta de känner sig rädda på väg till eller från skolan, finns det inga större skillnader i hur olika elevgrupper har svarat på dessa frågor. Det är dock en större andel pojkar, 94 procent, än flickor, 88 procent, som svarat att de aldrig är rädda på väg till eller från skolan.

Om man är rädd i skolan, vem är man då rädd för; lärare eller andra elever? Svaren från enkäten visar att det framför allt är andra elever man är rädd för. Det finns inga större skillnader mellan hur olika elevgrupper har svarat på dessa frågor. Det är dock något vanligare att elever i årskurs 4 än i årskurs 6 känner sig rädda för framför allt en lärare eller för en eller flera elever på skolan. Fem procent av eleverna är rädda för en eller flera elever *och* för en eller flera lärare på skolan. I denna grupp är det vanligare att man finner flickor och elever i årskurs 4 än pojkar och elever i årskurs 6.

Tabell 4.1 Andel elever i procent som är rädda för elever eller lärare på skolan.

	Nej, ingen	Ja, en	Ja, flera
Finns det elever på skolan som du är rädd för?	84	10	7
Finns det lärare på skolan som du är rädd för?	88	10	2

Elever i årskurs 4 är oftare utsatta för kränkande behandling i skolan. En majoritet av eleverna, 85 procent, trivs bra med andra elever. Övriga elever har framför allt svarat att de trivs varken bra eller dåligt med andra elever. Knappt en procent har svarat att de trivs dåligt med andra elever. I denna elevgrupp är det betydligt vanligare än bland övriga elever att alltid eller ofta känna sig ensam i skolan, känna sig stressad och / eller rädd eller orolig i skolan flera gånger i veckan och att känna sig mobbad av andra elever.

I undersökningen ställs fyra frågor om konkreta typer av kränkande behandling som elever kan utsätta varandra för i skolan; att bli oskyldigt anklagad, att bli retad, att bli utesluten och att bli slagen. Undersökningen visar att den vanligast förekommande av dessa fyra situationer är att bli anklagad för något man inte har gjort eller kan rå för. Fler än var tionde elev känner sig oskyldigt anklagad minst en gång varje vecka. Att ingen vill vara tillsammans med dem upplever åtta procent av eleverna minst en gång i veckan. Nästan lika många känner sig retade av andra elever minst en gång i veckan. Fyra procent har svarat att andra elever slår dem eller gör dem illa på något annat sätt minst en gång i veckan.

Tabell 4.2 Förekomst av kränkande behandling i skolan. Andel elever i procent.

<i>Hur ofta brukar du vara med om följande saker i skolan?</i>	Nästan varje dag eller minst en gång i veckan	Aldrig
Att andra elever anklagar dig för saker som du inte gjort eller sådant du inte kan rå för.	11	40
Att ingen vill vara tillsammans med dig.	8	70
Att andra elever visar att de inte gillar dig på något vis, t.ex. genom att reta, viska eller skämta om dig.	7	66
Att någon eller några elever slår dig eller gör dig illa på något annat sätt.	4	78

Det finns framför allt skillnader mellan hur pojkar och flickor, liksom elever i årskurs 4 och i årskurs 6, har svarat på dessa fyra frågor. Det är vanligare att pojkar än flickor samt elever i årskurs 4 än i årskurs 6 tycker att de någon gång

blir oskyldigt anklagade av andra elever. Att någon slår eller gör dem illa på något annat sätt händer oftare för pojkar och elever i årskurs 4 än för flickor och elever i årskurs 6. Det är också en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 som mer eller mindre ofta upplever att ingen vill vara tillsammans med dem.

11 procent av eleverna utsätts för en av de fyra omfrågade situationerna minst en gång i veckan, medan en procent av eleverna utsätts för samtliga fyra situationer minst en gång i veckan. Störst skillnad finner man mellan elever i olika årskurser.

Tabell 4.3 Andel elever i procent som utsätts för ett visst antal kränkande situationer *minst en gång i veckan*.

Antal kränkande situationer varje vecka	Årskurs 4	Årskurs 5	Årskurs 6
0	77	84	86
1	14	11	10
2	5	3	2
3	3	2	2
4	2	1	1

Fyra procent känner sig mobbade av andra elever

Fyra procent av eleverna har svarat att de känner sig mobbade av andra elever. Det är en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6, sex respektive tre procent, som känner sig mobbade av andra elever. Det är dessutom en större andel flickor med utländsk bakgrund jämfört med övriga elever, sju respektive fyra procent, som känner sig mobbade av andra elever. En procent av eleverna känner sig mobbad av sin lärare. För denna fråga finns det inga skillnader mellan hur olika elevgrupper har svarat.

Tabell 4.4 Andel elever i procent som har svarat "ja" på nedanstående påståenden i enkäten.

Du känner dig mobbad av andra elever	4
Du känner dig mobbad av din lärare	1

Det är betydligt vanligare att de som känner sig mobbade av andra elever har svarat att de utsätts för en eller flera av de fyra kränkande situationerna (att bli oskyldigt anklagad, att ingen vill vara tillsammans med dem, att bli retad och att bli slagen) mer eller mindre ofta jämfört med övriga elever. De drygt fem procent av eleverna som har svarat att de inte vet om de är mobbade av

andra elever har i större utsträckning än de elever som inte känner sig mobbade svarat att de utsätts för en eller flera av dessa fyra situationer.

Det är vanligare att de elever som känner sig mobbade av andra elever känner sig rädda eller oroliga i skolan varje dag eller flera gånger i veckan, är rädda på väg till eller från skolan, är rädda på rasterna och rädda för en eller flera elever på skolan. Det är också vanligare att de som känner sig mobbade av andra elever inte känner sig trygga i skolan.

Det är inte enbart flera elever som tycker att enkäten borde ha innehållit fler frågor om mobbning, det är även flera elever som tar tillfället i akt och skriver slagord som "Stoppa mobbningen!", "Jämställdhet!" och "Ingen ska diskrimineras!" på sista sidan i enkäten. Andra elever berättar om hur de själva eller någon kompis blir mobbad och hur de försöker hjälpa dem. Oavsett om de själva känner sig mobbade eller inte är mobbning något som berör och som eleverna vill berätta mer om än vad de får tillfälle till i denna undersökning.

Av de tillfrågade lärarna, som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6, har nästan alla, 97 procent, svarat att deras skola har ett handlingsprogram mot mobbning och annan kränkande behandling. Drygt 86 procent av dem anser att deras skola gör mycket för att förhindra och motarbeta mobbning och annan kränkande behandling. I denna lärargrupp är det 70 procent som anser sig ha tillräcklig kunskap och kompetens för att aktivt kunna motverka mobbning och annan kränkande behandling, medan 22 procent inte anser sig ha det. Åtta procent av lärarna i årskurs 4–6 menar att mobbning är ett stort problem på deras skola.

Sammanfattning med kommentar

I psykologen Abraham Maslows hierarkiska behovspyramid utgör trygghet det näst viktigaste som en människa behöver. Fysiska behov, som hunger och törst, är de enda behov som han bedömer är viktigare för individen att få tillgodosedda framför behovet av trygghet (Atkinson m.fl. 1993:547). Det är därför positivt att mer än nio av tio elever alltid eller oftast känner sig trygga i skolan och aldrig är rädda på rasterna eller på väg till eller från skolan. Undersökningen visar dock att skolan inte är en trygg plats för alla elever. Var sjätte elev är rädd för en eller flera elever på skolan och 12 procent är rädda för en eller flera lärare. De som är rädda i skolan är framför allt rädda för och känner sig mobbade av andra elever. Totalt är det fyra procent som känner sig

mobbade av andra elever, medan en procent av eleverna känner sig mobbade av sin lärare.

Vänskap betyder olika saker för barn i olika åldrar. I tio- till tolvårsåldern kopplas vänskap till gemensamma intressen, närhet, ömsesidig öppenhet och förståelse. Det är också i den här åldern som vänskap börjar uppskattas som något värdefullt i sig. En enda vän räcker för att minska den ensamhet och stigmatisering som impopulära barn ofta utsätts för (Evenshaug & Hallen 2001). Minst en gång i veckan upplever emellertid åtta procent av eleverna att ingen vill vara tillsammans med dem i skolan. Av fyra olika typer av kränkande behandling som elever kan utsätta varandra för är det vanligast att de tillfrågade eleverna utsätts för att andra elever anklagar dem för något de inte har gjort. Fler än var tionde elev anser sig bli oskyldigt anklagad av andra elever minst en gång i veckan. Sju procent av eleverna känner sig retade av andra elever minst en gång i veckan, medan fyra procent svarat att andra elever lika ofta slår dem eller gör dem illa på något annat sätt. Det är vanligare att elever i årskurs 4 än i årskurs 6 utsätts för olika typer av kränkande behandling av andra elever. Det är också vanligare att elever i årskurs 4, liksom flickor med utländsk bakgrund, känner sig mobbade av andra elever.

I det närmaste samtliga av de tillfrågade lärarna, som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6, arbetar i skolor som har ett handlingsprogram mot mobbning och annan kränkande behandling. En majoritet av dessa lärare anser dessutom att deras skola gör mycket för att förhindra och motarbeta mobbning och annan kränkande behandling. Att mer än var femte lärare i årskurs 4–6 inte anser att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att aktivt kunna motverka t.ex. mobbning och att var tolfte lärare känner sig osäker på om de har tillräcklig kompetens på detta område tyder dock på att det finns mer som skolorna kan göra för att förbättra situationen för utsatta elever.

**Eleverna om sina
möjligheter till
inflytande i skolan**

5. Eleverna om sina möjligheter till inflytande i skolan

Förhållandevis många elever är osäkra på hur ofta de får vara med och bestämma i skolan. Elever i samma klass är dessutom oense om hur ofta de får vara med och bestämma i skolan. Fler än hälften av eleverna anser dock att de ofta eller ibland får vara med och bestämma om hur de ska arbeta i skolan, hur de ska ha det i klassrummet samt om klassfest och om klassresa. Fler än två av fem elever har försökt att påverka elevrådet vid ett eller flera tillfällen.

Elevinflytande

Enligt Skollagen ska omfattningen och utformningen av elevernas inflytande anpassas efter deras ålder och mognad. I 1994 års läroplan fastställs bl.a. följande: "De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, skall omfatta alla elever. Elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter att de tar ett allt större ansvar för det egna arbetet och för skolmiljön samt att de får ett reellt inflytande på utbildningens utformning". Skolans uppdrag omfattar därmed inte enbart att förmedla kunskaper om demokrati utan även att ge eleverna praktisk erfarenhet av demokrati.

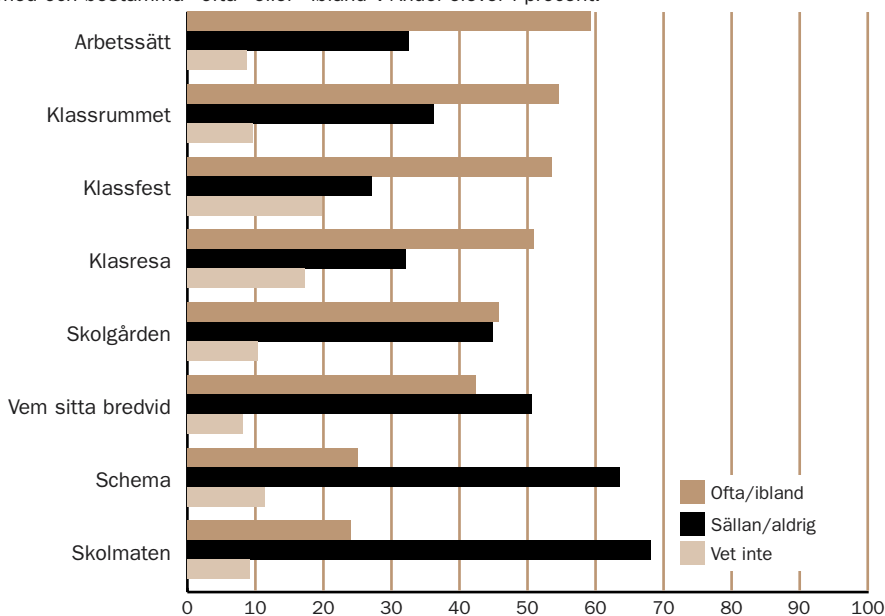
I en genomgång av de senaste decenniernas forskning om elevinflytande konstaterar Selberg (2001:39) att ett återkommande resultat är att elevernas engagemang för skolarbetet ökar när de ges möjlighet att påverka sin arbets-situation. Av Selbergs (2001:136ff) egen undersökning framgår dessutom att elever med olika stor vana vid inflytande i skolan lägger upp sitt arbete med en skoluppgift på olika sätt. Den slutsats Selberg drar är att de elever som har större erfarenhet av inflytande bl.a. klarar av att göra egna val, söka information på olika sätt, lära av varandra och samarbeta, liksom att diskutera innehåll och ta ställning till undervisningsstoff på ett bättre sätt än de elever som har mindre vana av inflytande. De elever som har fått vara med och påverka i skolan har därtill en annan och bättre förståelse av vad inflytande egentligen är (Ferm 1993).

Trots att forskningen om elevinflytande visar på gynnsamma effekter av att eleverna får vara med och påverka i skolan framkommer det av flera undersökningar att eleverna själva upplever sitt inflytande i skolan som mycket begränsat (se t.ex. Ekholm & Lindvall 1991, Härnsten & Hernández 1993, Mattsson & Svensson 1994). Skolverkets återkommande attitydundersökningar visar också att både grundskole- och gymnasieelever vill vara med och påverka mer i skolan än de upplever att de kan (Skolverket 1994, 1998, 2001, 2004).

Flest får vara med och bestämma om arbetssätt

Eleverna fick i undersökningen ta ställning till hur ofta de anser att de får vara med och bestämma om åtta olika saker i skolan: schemat, hur de ska ha det i klassrummet, hur de ska ha det på skolgården, skolmaten, hur de ska arbeta (t.ex. i grupp eller var för sig), klassresa, klassfest samt vem de ska sitta bredvid i klassrummet. En relativt stor andel av eleverna har svarat att de inte vet hur ofta de får vara med och bestämma om dessa olika aspekter i skolan. Hur de ska arbeta i skolan är den aspekt som flest elever får vara med och bestämma om av de totalt åtta saker de har blivit tillfrågade om. Medbestämmande om hur de ska ha det i klassrummet, klassfest och klassresa är de därpå tre vanligaste aspekterna som eleverna får vara med och bestämma om ofta eller ibland.

Diagram 5.1 Medbestämmande i skolan. Rangordnat efter andel som svarat att de får vara med och bestämma "ofta" eller "ibland". Andel elever i procent.

Flera elever skriver om elevinflytande på enkätens sista sida. De är alla överens om att de vill vara med och bestämma om mer i skolan än vad de får göra idag. De vill vara med och bestämma om skolgården, skolmaten, raster, ordningsregler, schema (mer tid till t.ex. idrott) och arbetssätten i olika ämnen. Att elevdemokratin ibland upplevs som en skendemokrati visar bl.a. följande kommentar från en av eleverna: "Vår rektor frågade vad vi ville ha på skolgården. Vi fick det som ingen ville ha."

Med undantag av hur ofta eleverna får vara med och bestämma om arbets-sätten i skolan är det genomgående en större andel flickor och elever i årskurs 4 än pojkar respektive elever i årskurs 6 som är osäkra på hur ofta de får vara med och bestämma, dvs. som svarat ”vet inte”. Det är dessutom vanligare i årskurs 6 än i årskurs 4 att eleverna ofta eller ibland får vara med och bestämma om klassfest, klassresa och vem de ska sitta bredvid i klassrummet. För de övriga fem aspekterna är det istället vanligare att eleverna i årskurs 4 än i årskurs 6 har svarat att de ofta eller ibland får vara med och bestämma.

Medbestämmandet varierar inom klassen

Det finns en stor variation mellan hur elever i samma klass/undervisnings-grupp har svarat på frågan om hur ofta de anser att de får vara med och bestämma i skolan. Variationsmönstret ser ut ungefär likadant för samtliga åtta frågor om medbestämmande. I mer än tre av fyra klasser har t.ex. samtliga svarsalternativ (ofta, ibland, sällan och aldrig) använts för att beskriva hur ofta eleverna får vara med och bestämma hur de ska arbeta i skolan respektive hur de ska ha det i klassrummet. Inom nästan varje klass finns det således en stor variation i bedömningen av hur ofta varje elev får vara med och bestämma om olika saker i skolan. De aspekter eleverna inom respektive klass är mest överens om i fråga om hur ofta de får vara med och bestämma i skolan är vem de ska sitta bredvid i klassrummet, följt av klassresa och klassfest. Den aspekt som eleverna inom respektive klass är minst överens om är hur ofta de får vara med och bestämma om arbetssätt, hur det ska vara i klassrummet respektive hur det ska vara på skolgården.

En given fråga är hur svarsvariationen inom klasser/undervisningsgrupper ska tolkas. Betyder resultaten att elever i samma klass har olika stora möjligheter att påverka i skolan eller beror variationen inom klasser på att svarsalternativen ”ofta”, ”ibland” och ”sällan” har olika innebörd för olika elever? Det finns inte några större skillnader mellan hur flickor och pojkar eller hur elever med svensk respektive utländsk bakgrund har bedömt sitt inflytande på de åtta aspekter de blivit tillfrågade om. Det innebär att man inte kan förklara svarsvariationen inom klasserna med att hänvisa till att t.ex. flickor får vara med och bestämma oftare eller mer sällan än pojkar⁹.

Eleverna är mer positiva när de får vara med och bestämma

Ju oftare eleverna upplever att de får vara med och bestämma om en viss del i skolan, desto vanligare är det att de tycker att denna aspekt är bra. 87 procent av de elever som ofta får vara med och bestämma hur det ska vara i klassrummet tycker att klassrummen i skolan är bra. Detta kan jämföras med 62 pro-

⁹ Se även avsnittet *Eleveinflytande* i bilaga 1 om *Elevers syn på resultaten från Attityder till skolan i årskurs 4-6*.

cent bland de elever som säger att de aldrig får vara med och bestämma hur det ska vara i klassrummet. Samma svarsmönster gäller även för relationen mellan medbestämmande och upplevelse av skolgården och skolmaten. Av de elever som ofta får vara med och bestämma om skolmaten tycker två av tre elever att skolmaten är bra. Bland de elever som svarat att de aldrig får vara med och bestämma om skolmaten tycker en av tre elever att skolmaten är bra.

Eleverna fick i undersökningen bedöma i hur många ämnen de tycker att arbetssätten är bra. Ju oftare eleven anser sig få vara med och bestämma om arbetssätten i skolan, desto vanligare är det att eleven tycker att arbetssätten i skolan är bra i alla eller i de flesta ämnen. Av de elever som har svarat att de ofta får vara med och bestämma om arbetssätten i skolan tycker 96 procent att de sätt de arbetar med olika skoluppgifter är bra i alla eller i de flesta ämnen. Motsvarande andel bland de elever som anser att de aldrig får vara med och påverka arbetssätten i skolan är 79 procent. Ju oftare eleverna anser att de får vara med och bestämma om arbetssätten i skolan, i desto fler ämnen tycker de dessutom att de kan arbeta i den takt som passar just dem.

Fler än två av fem elever har försökt att påverka elevrådet

I så gott som alla skolor finns strukturer för den formella elevdemokratin i form av klass- och elevråd. Elevers inflytande är också ofta nära kopplat till dessa klass- och elevråd. Av de tillfrågade eleverna har 21 procent försökt att påverka elevrådet vid ett tillfälle, medan 23 procent har försökt att påverka elevrådet flera gånger. Det finns inga större skillnader mellan hur ofta flickor och pojkar, elever med svensk respektive utländsk bakgrund eller elever i olika årskurser har försökt att påverka elevrådet. Däremot finns det en skillnad mellan hur ofta elever med olika kulturellt kapital, mätt utifrån antal böcker i hemmet, har försökt att påverka elevrådet. Jämfört med de elever som uppskattat antalet böcker i hemmet till högst 50 böcker är det vanligare att de elever, som har bedömt att det finns mer än 250 böcker i hemmet, har försökt att påverka elevrådet vid ett flertal tillfällen. Detta resultat kvarstår även när man tar hänsyn till kön, etnisk bakgrund samt årskurs.

Tabell 5.1 "Har du försökt att påverka elevrådet någon gång?" Andel elever i procent, fördelat på uppskattat antal böcker i hemmet.

	Nej, aldrig	Ja, en gång	Ja, flera gånger
–50 böcker i hemmet	62	21	18
51–250 böcker i hemmet	58	20	21
251– böcker i hemmet	52	22	26

Elever som får vara med och bestämma har försökt påverka elevrådet. Det är vanligare att de elever som har svarat att de ofta får vara med och bestämma i skolan också har försökt att påverka elevrådet en eller flera gånger jämfört med de elever som har svarat att de aldrig får vara med och bestämma. Av de elever som t.ex. anser att de ofta får vara med och bestämma om hur det ska vara på skolgården har 54 procent försökt att påverka elevrådet vid ett eller flera tillfällen. Motsvarande andel bland de elever som svarat att de aldrig får vara med och bestämma om hur det ska vara på skolgården är 34 procent. Andelen är ännu lägre, 27 procent, bland de elever som inte vet om de får vara med och bestämma om hur det ska vara på skolgården. Liknande mönster finner man även för samtliga de övriga sju områden eleverna fått svara på hur ofta de får vara med och bestämma om.

Sammanfattning med kommentar

Elevernas bedömningar av sitt inflytande över olika delar i skolan är baserade på deras subjektiva upplevelser, vilka bl.a. påverkas av deras anspråk och förväntningar. Undersökningen visar att det är vanligast att eleverna upplever att de får vara med och bestämma om hur de ska arbeta i skolan, följt av hur de ska ha det i klassrummet, klassfest och klassresa. Minst andel av eleverna upplever att de får vara med och bestämma om schema och om skolmaten. Med tanke på att omfattningen och utformningen av elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad kan man förvänta sig att elever i årskurs 6 oftare än elever i årskurs 4 får vara med och bestämma i skolan. Undersökningen visar också att det är en större andel elever i årskurs 6 än i årskurs 4 som ofta eller ibland upplever att de får vara med och bestämma om tre av åtta områden: klassfest och klassresa samt vem de ska sitta bredvid i klassrummet. För de övriga fem områdena är det däremot en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 som svarat att de ofta eller ibland får vara med och bestämma.

Förhållandevis många elever är osäkra på hur ofta de får vara med och bestämma om olika saker i skolan. Det är framför allt flickor och elever i årskurs 4 som är osäkra på hur ofta de får vara med och bestämma i skolan. Av undersökningen framgår också att elever i samma klass/undervisningsgrupp är förhållandevis oense om hur ofta de får vara med och bestämma i skolan. Detta innebär att vissa elever i en klass upplever att de ofta får vara med och bestämma om en viss sak, medan andra elever i samma klass anser att de aldrig får vara med och bestämma om detsamma. Det finns inte några större skillnader mellan hur olika elevgrupper har bedömt sitt elevinflytande. Därmed kan man inte förklara svarsvariationen inom klasserna med att t.ex. flickor upplever att de oftare eller mer sällan än pojkar får vara med och bestämma i skolan.

skolmat
klassfest
kamrattstöd
rastvakt

Ju oftare eleverna upplever att de får vara med och bestämma om en viss sak, desto vanligare är det att de bedömer denna sak som bra. Av de som t.ex. svarar att de ofta får vara med och bestämma om hur man ska arbeta i skolan anser 96 procent att de sätt de arbetar med olika skoluppgifter är bra i alla eller i de flesta ämnen. Motsvarande andel bland de elever som upplever att de aldrig får vara med och bestämma om arbetssätten i skolan är 79 procent. Undersökningen visar även att det är vanligare att de elever som anser att de ofta får vara med och bestämma om olika saker i skolan också har försökt att påverka elevrådet en eller flera gånger. En möjlig tolkning av dessa resultat är att upplevelsen av att man får vara med och bestämma skapar ett intresse och ett engagemang hos eleverna, vilket bl.a. tar sig uttryck i att de försöker påverka elevrådet i en eller flera frågor. En annan tolkning är att det är de elever som faktiskt försöker påverka elevrådet som också har en möjlighet att få vara med och bestämma om olika saker i skolan, till skillnad från de elever som t.ex. inte kontaktar elevrådet.

**Jämförelser mellan
yngre och äldre elever**

6. Jämförelser mellan yngre och äldre elever

En majoritet av såväl yngre som äldre elever trivs bra i skolan de går i, med skolarbetet, med lärarna och med andra elever. Det är en större andel yngre än äldre elever som tycker att alla eller de flesta lärare undervisar bra och att läromedel, arbetssätt och arbetstakt är bra i alla eller de flesta ämnen. Det är också en större andel av de yngre än av de äldre eleverna som känner sig rädda eller oroliga i skolan. Det är betydligt vanligare att äldre än yngre elever, i synnerhet flickor, känner sig stressade i skolan. Det är dessutom mycket vanligare att äldre än yngre elever, i synnerhet gymnasieelever, har varit frånvarande från skolan utan tillåtelse.

I *Attityder till skolan*-undersökningen 2003 telefonintervjuades elever i årskurs 7–9 och elever på samtliga år i gymnasieskolan under våren 2003. Dessa elever kommer i detta kapitel att benämnas äldre elever. Under hösten 2003 kompletterades elevgruppen i Skolverkets attitydundersökning med elever i årskurs 4–6. Dessa elever kommer i detta kapitel att kallas yngre elever.

Enkäten de äldre eleverna fick besvara utgjorde underlag för den enkät som skapades för de yngre eleverna. Det är således inte exakt samma enkät de yngre och de äldre eleverna har besvarat, men flera av frågorna i båda enkäterna är identiska. De frågor för vilka yngre och äldre elevers svar kan jämföras har i detta kapitel delats in i tre övergripande områden: skolarbetet, lärare samt otrygghet och mobbning.

När man tar del av jämförelserna i detta kapitel är det några omständigheter man bör ha i åtanke. De äldre eleverna blev t.ex. telefonintervjuade och intervjuarna läste inte upp svarsalternativet ”vet inte” för dem. Enbart om de äldre eleverna själva spontant svarat att de inte vet på en fråga har svarsalternativet ”vet inte” markerats. De yngre eleverna besvarade enkäten i skolan och de har för de flesta frågor haft möjlighet att kryssa för svarsalternativet ”vet inte”. Detta är åtminstone delvis en förklaring till varför en större andel yngre än äldre elever har svarat ”vet inte”. Svarsfrekvensen är dessutom lägre bland de äldre än de yngre eleverna, 75 respektive 93 procent. För att minska elevbortfallets påverkan har undersökningsresultaten för de äldre eleverna kalibrerats, dvs. man har använt befintlig kunskap om de respondenter som av en eller annan anledning inte deltagit i undersökningen, som t.ex. kön, skolform, födelseland och föräldrarnas utbildning, för att vikta resultaten¹⁰.

¹⁰ För ytterligare information om denna metod se Skolverkets rapport nr. 243, sidan 123.

Skolarbetet

Trivsel

Nio av tio elever i årskurs 7–9, liksom i gymnasieskolan, trivs bra i den skola de går i. Det är något fler än bland de yngre eleverna, där 83 procent svarat att de trivs bra i skolan de går i. I denna elevgrupp är det istället vanligare att eleverna har svarat att de trivs varken bra eller dåligt i skolan de går i. Bland de yngre eleverna är det en större andel flickor än pojkar som trivs bra i sin skola och med skolarbetet. Samma könsmonster finns inte bland de äldre eleverna. Skillnader mellan olika grupper bland gymnasieeleverna finner man däremot när man tar hänsyn inte enbart till kön utan även till etnisk bakgrund. Av gymnasieeleverna är det män med utländsk bakgrund som i minst utsträckning, 66 procent, och kvinnor med utländsk bakgrund som i störst utsträckning, 85 procent, svarat att de trivs bra med skolarbetet.

Tabell 6.1 Andel elever i procent som har svarat att de trivs bra samt att de bryr sig mycket om sitt skolarbete, fördelat på årskurs/skolform.

	Elever i årskurs 4–6	Elever i årskurs 7–9	Gymnasieelever
Trivs bra i skolan de går i	83	89	88
Trivs bra med skolarbetet	71	76	74
Bryr sig mycket om sitt skolarbete ¹¹	74	80	73

Tre av fyra av de yngre eleverna bryr sig mycket om sitt skolarbete och det är en betydligt större andel av flickorna än av pojkarna som gör det. Samma könsskillnad finner man bland gymnasieelever, men däremot inte bland äldre grundskoleelever.

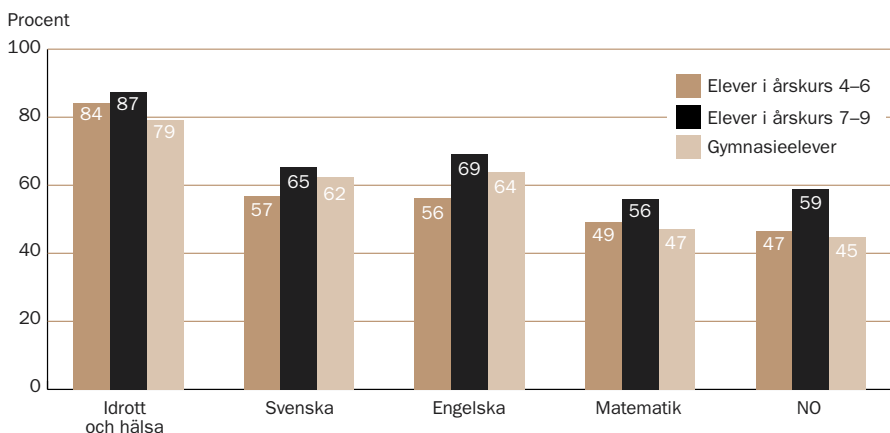
Av de tillfrågade lärarna i *Attityder till skolan*-undersökningen anser sju av tio lärare, som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6, att deras elever är intresserade och engagerade. Bland lärarna som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 7–9 anser 55 procent detsamma, medan motsvarande andel bland gymnasielärarna är 54 procent.

Intresset för fem skolämnen

Av de fem skolämnen som både de yngre och de äldre eleverna fick bedöma tycker störst andel elever att idrott och hälsa är roligt. Ytterligare ett tydligt mönster som framträder i diagram 6.1 är att det genomgående är störst andel elever i årskurs 7–9 som bedömer att de fem ämnena är roliga.

¹¹ De yngre eleverna får frågan: "Hur mycket bryr du dig om ditt skolarbete?", medan de äldre eleverna får frågan "Hur mycket eller litet tycker du att du själv bryr dig om och engagerar dig i skolarbetet?".

Diagram 6.1 Andel elever i procent som tycker att olika ämnen är roliga, fördelat på årskurs/skolform.

Förutsättningar för lärande

Av de frågor som handlar om några av de förutsättningar som finns för elevernas lärande och deras möjligheter i skolan framgår att de yngre eleverna har en mer positiv syn än de äldre eleverna. Bland de yngre eleverna finns det inga större skillnader mellan hur olika grupper uppfattar läromedel, arbetssätt och arbetstakt. Det finns det däremot bland de äldre eleverna. Bland de äldre grundskoleeleverna är det en större andel elever med utländsk än med svensk bakgrund, 76 respektive 68 procent, som anser att läroböcker och andra läromedel är bra i alla eller i de flesta ämnen. Bland gymnasieeleverna är det istället en större andel av männen, 74 procent, än av kvinnorna, 67 procent, som tycker det. I båda dessa äldre elevgrupper är det dessutom en större andel pojkar och män än flickor och kvinnor som upplever att de kan arbeta i en takt som passar just dem i alla eller i de flesta ämnen.

Tabell 6.2 Andel elever i procent som har svarat "i alla ämnen" eller "i de flesta ämnen" på nedanstående frågor i enkäten, fördelat på årskurs/skolform.

	Elever i årskurs 4-6	Elever i årskurs 7-9	Gymnasieelever
Är läroböcker och andra läromedel bra?	86	69	71
Är de sätt ni arbetar med olika skoluppgifter bra? ¹²	85	80	77
Kan du arbeta i den takt som passar just dig?	81	79	71

¹² De äldre eleverna fick frågan "Är arbetssätten för det mesta bra?".

Klass / gruppstorlek

Det finns inga större skillnader mellan hur yngre och äldre elever har svarat på frågan om de tycker att deras klass är för stor, lagom eller för liten. Bland både de yngre och de äldre grundskoleeleverna finns det en viss skillnad mellan hur elever med svensk respektive utländsk bakgrund bedömt klasstorleken. Det är vanligare att elever med svensk bakgrund tycker att klassen är för stor, samtidigt som det är en något större andel elever med utländsk bakgrund som tycker att deras klass är för liten. Bland gymnasieeleverna är det kvinnor med svensk bakgrund, 22 procent, som i störst utsträckning och kvinnor med utländsk bakgrund, 13 procent, som i minst utsträckning anser att den klass de oftast vistas i är för stor. Manliga gymnasieelever med utländsk bakgrund utmärker sig istället genom att vara den grupp där störst andel, sju procent, anser att den klass de oftast vistas i är för liten.

Tabell 6.3 "Tycker du att din klass är..."¹³ Andel elever i procent, fördelat på årskurs/skolform.

	Elever i årskurs 4–6	Elever i årskurs 7–9	Gymnasieelever
...för stor	16	19	18
...lagom	79	80	80
...för liten	3	1	2

Av de tillfrågade lärarna, såväl de som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6 som i årskurs 7–9, anser hälften att den klass eller undervisningsgrupp de oftast vistas i är lagom, medan 47 procent anser att den är för stor. Bland gymnasielärarna tycker 64 procent att den klass de oftast vistas i är lagom, medan en av tre istället menar att den är för stor.

Stress

Yngre och äldre elever har fått välja mellan olika svarsalternativ för frågan om hur ofta de känner sig stressade i skolan. Därmed redovisas enbart andelen som har svarat att de "aldrig" känner sig stressade i skolan i tabell 6.4. Som framgår av resultaten i tabellen är det en större andel av de äldre än av de yngre eleverna som känner sig stressade mer eller mindre ofta i skolan. Detta gäller i synnerhet flickorna och kvinnorna. Skillnaden mellan andelen flickor/kvinnor och pojkar/män som känner sig stressade i skolan är dessutom betydligt större bland de äldre än de yngre eleverna.

¹³ De äldre eleverna fick frågan: "Är klassen eller undervisningsgruppen som du oftast vistas i...?"

Tabell 6.4 Andel elever i procent som "aldrig" känner sig stressade i skolan, fördelat på årskurs / skolform och kön.

Elever i årskurs 4–6		Elever i årskurs 7–9		Gymnasieelever	
Flicka	Pojke	Flicka	Pojke	Kvinna	Man
18	24	7	17	4	17

Bland de yngre eleverna som känner sig stressade i skolan har fler än sju av tio av såväl flickorna som pojkarna svarat att de känner sig stressade "någon gång i månaden" eller "mer sällan". Av de äldre flickorna/kvinnorna som känner sig stressade i skolan har hälften svarat att de "oftast" eller "alltid" är stressade, medan tre av fyra av de äldre pojkarna/männen som känner sig stressade har svarat att det händer "då och då" eller "mer sällan".

Otillåten frånvaro

Det är vanligare att äldre, i synnerhet gymnasieelever, än yngre elever är borta från skolan utan tillåtelse. Två av tre av de äldre eleverna som har svarat att det händer att de är borta från skolan utan tillåtelse har svarat att det hänt "någon gång". På samma sätt har sju av tio av de yngre elever som någon gång varit borta från skolan utan tillåtelse svarat att det hänt "mer sällan" (än en gång i månaden). I grundskolan, men inte i gymnasieskolan, är det en något större andel elever med utländsk än med svensk bakgrund som någon gång varit borta från skolan utan tillåtelse. Det är vanligare att de elever som förhållandevis ofta¹⁴ har varit borta från skolan utan tillåtelse också har svarat att de inte trivs bra med skolarbetet. Bland de yngre eleverna som varit borta från skolan utan tillåtelse någon gång varje månad eller oftare¹⁵ är det även en större andel än bland övriga elever som inte trivs bra med vare sig skolan de går i, med andra elever eller med lärarna.

Tabell 6.5 Andel elever i procent som "aldrig" är borta från skolan utan tillåtelse, fördelat på årskurs/skolform och etnisk bakgrund.

Elever i årskurs 4–6		Elever i årskurs 7–9		Gymnasieelever	
Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund
92	85	67	62	29	30

¹⁴ "Någon gång varje månad" eller oftare (yngre elever) eller "ibland", "ganska ofta" eller "mycket ofta" (äldre elever).

¹⁵ Denna elevgrupp utgör två procent av eleverna i årskurs 4–6.

Lärarna

Trivsel

Både bland de yngre och de äldre eleverna trivs mer än åtta av tio bra med lärarna. I den yngre elevgruppen finns ett tydligt könsmonster, med en större andel flickor än pojkar som trivs bra med sina lärare. I synnerhet är det flickor med utländsk bakgrund som trivs bra med lärarna i årskurs 4–6. I den äldre elevgruppen finns det ingen tydlig skillnad mellan könen i fråga om trivsel med lärarna. Bland de äldre grundskoleeleverna är det framför allt pojkar med svensk bakgrund som trivs bra med lärarna. Bland gymnasieeleverna är det män med utländsk bakgrund som i lägst utsträckning svarat att de trivs bra med lärarna.

Tabell 6.6 Andel elever i procent som svarat att de trivs bra med lärarna, fördelat på årskurs/skolform, kön och etnisk bakgrund.

	Elever årskurs 4–6	Elever årskurs 7–9	Gymnasieelever
Flicka, svensk bakgrund	85	80	84
Pojke, svensk bakgrund	78	86	86
Flicka, utländsk bakgrund	91	80	87
Pojke, utländsk bakgrund	81	80	79

Nästan alla lärare har också svarat att de trivs bra med eleverna på sin skola. Mer än nio av tio lärare, både i årskurs 4–9 och i gymnasieskolan, har svarat att de trivs bra med eleverna och att de för det mesta möts av respekt från dem.

Bedömning av lärarnas förmåga

En majoritet av både de yngre och de äldre eleverna tycker att alla eller de flesta lärare undervisar bra och att de kan skapa intresse för ett ämne. I den yngre, men inte i den äldre, elevgruppen är det en större andel elever med utländsk än med svensk bakgrund som anser att lärarna kan skapa intresse.

Tabell 6.7 Andel elever i procent som har svarat "alla lärare" eller "de flesta lärare" på nedanstående frågor i enkäten, fördelat på årskurs/skolform.

	Elever i årskurs 4–6	Elever i årskurs 7–9	Gymnasieelever
Tycker du att lärarna lär ut/undervisar bra?	91	73	69
Kan lärarna få dig att bli intresserad av ett ämne? ¹⁶	66	66	55

¹⁶ De äldre eleverna får besvara frågan: "Har lärarna förmåga att engagera dig och skapa intresse?".

Hur lärarna behandlar eleverna

Mer än sju av tio elever upplever att alla eller de flesta lärare behandlar flickor och pojkar lika. Bland yngre elever finns det en viss skillnad mellan hur pojkar och flickor har svarat på frågan. En något större andel av de yngre flickorna än de yngre pojkarna, 76 respektive 72 procent, tycker att alla eller de flesta lärare behandlar flickor och pojkar lika. Bland de äldre grundskoleeleverna är det istället flickor med svensk bakgrund, 74 procent, som i minst utsträckning svarat att så är fallet, medan flickor med utländsk bakgrund, 87 procent, i störst utsträckning anser att lärarna behandlar flickor och pojkar lika. Bland gymnasieeleverna finns inga skillnader mellan hur kvinnor och män eller elever med svensk respektive utländsk bakgrund har besvarat frågan.

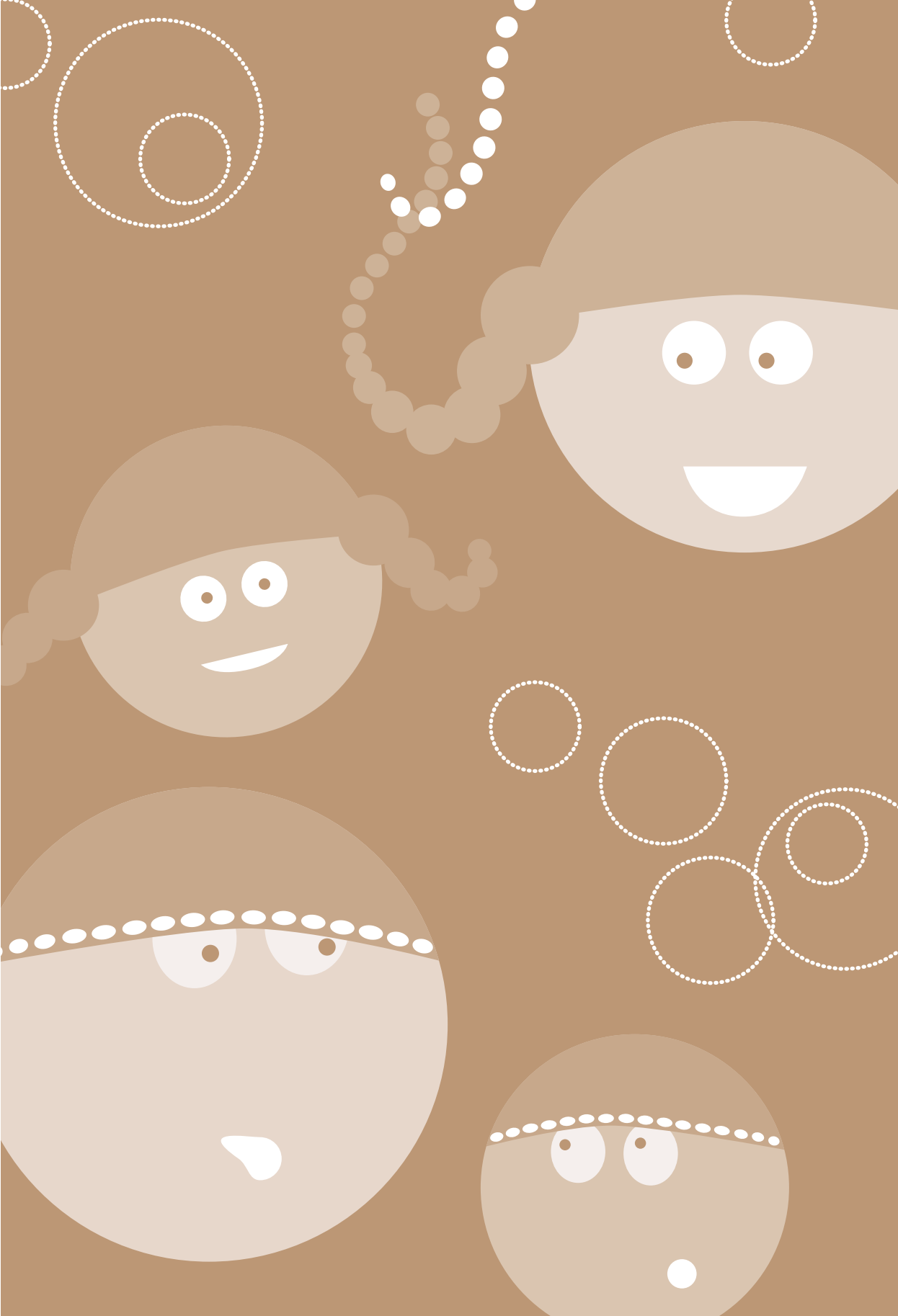
Mellan 12 och 16 procent av eleverna känner sig ofta orättvist behandlad av lärare eller av andra vuxna i skolan. I den yngre elevgruppen är det flickor med svensk bakgrund som i minst utsträckning instämmer i det påståendet. Bland de äldre eleverna är det istället pojkar och män med svensk bakgrund som i minst utsträckning instämmer i påståendet.

Det är en något större andel av de äldre än av de yngre eleverna som känner sig mobbade av sin lärare. Det kan dock eventuellt vara ett resultat av att det påstående som de äldre eleverna fick ta ställning till inte enbart omfattar den lärare de oftast har, utan alla deras lärare. Bland gymnasieeleverna är det en något större andel elever med utländsk än med svensk bakgrund, sju respektive tre procent, som upplever att de är mobbade eller trakasserade av någon av deras lärare.

Tabell 6.8 Bedömning av lärarnas behandling av eleverna. Andel elever i procent, fördelat på årskurs/skolform.

	Elever i årskurs 4–6	Elever i årskurs 7–9	Gymnasieelever
Alla eller de flesta lärare behandlar flickor och pojkar lika.	74	79	76
Känner sig ofta orättvist behandlad av lärare eller andra vuxna i skolan.	12	16	13
Känner sig mobbad av sin lärare ¹⁷ .	1	5	4

¹⁷ De äldre eleverna, som oftast har fler lärare än de yngre eleverna, har fått ta ställning till påståendet "Du känner dig mobbad eller trakasserad av någon av dina lärare".

Relation till andra elever

Trivsel

En betydande majoritet av eleverna trivs bra med de andra eleverna i skolan. Även om det inte finns några större skillnader mellan hur olika elevgrupper i gymnasieskolan har svarat på frågan om trivsel med andra elever är det genomgående i gruppen flickor och kvinnor med svensk bakgrund som man finner den största andelen som har svarat att de trivs bra med andra elever. På grundskolan är det dessutom pojkar med utländsk bakgrund som i minst utsträckning tycker att de trivs bra med andra elever.

Tabell 6.9 Andel elever som trivs bra med andra elever, fördelat på årskurs/skolform.

Elever i årskurs 4–6	Elever i årskurs 7–9	Gymnasieelever
85	93	93

Otrygghet och mobbning

En procent i den yngre elevgruppen och två procent i de två äldre elevgrupperna har svarat att de trivs dåligt med andra elever. Det är betydligt vanligare att dessa elever känner sig rädda eller oroliga i skolan samt känner sig mobbade av andra elever.

Det enda gemensamma svarsalternativet för yngre och äldre för frågan om rädsla och oro är ”aldrig”. En jämförelse av andelen som valt det svarsalternativet visar att en större andel av de yngre än av de äldre eleverna känner sig rädda eller oroliga i skolan någon gång. För en majoritet av de yngre eleverna som har svarat att de någon gång känt sig rädda eller oroliga i skolan har detta hänt mer sällan (än någon gång i månaden). På samma sätt har en majoritet av dem i de två äldre elevgrupperna som någon gång känt sig rädda eller oroliga i skolan svarat att det sällan inträffar. I samtliga elevgrupper är det betydligt vanligare att flickor och kvinnor än pojkar och män någon gång känt sig rädda eller oroliga i skolan.

Totalt känner sig fyra procent av de yngre eleverna mobbade av andra elever. Motsvarande andel i de två äldre elevgrupperna är tre respektive två procent. Bland de äldre grundskoleeleverna är det en något större andel av pojkarna än flickorna som känner sig mobbade av andra elever. Bland gymnasieeleverna är det istället en något större andel elever med utländsk än med svensk bakgrund som känner sig mobbade av andra elever. I den yngsta elevgruppen är det flickor med utländsk bakgrund som i störst utsträckning svarar att de känner sig mobbade av andra elever.

Tabell 6.10 Otrygghet och mobbning. Andel elever i procent, fördelat på årskurs/skolform och kön.

	Elever i årskurs 4–6		Elever i årskurs 7–9		Gymnasieelever	
	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke	Kvinna	Man
Känner sig aldrig rädd eller orolig i skolan	54	65	62	70	65	81
Känner sig mobbad av andra elever	5	4	2	5	2	2

Det är en större andel av lärarna som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6 eller i år 7–9, åtta respektive nio procent, än bland gymnasielärarna, två procent, som tycker att mobbning är ett stort problem på deras skola. Nästan alla, drygt 95 procent av lärarna i årskurs 4–9, har svarat att deras skola har en handlingsplan mot mobbning och annan kränkande behandling. Bland gymnasielärarna har 83 procent svarat att så är fallet, medan 13 procent inte vet om deras skola har en sådan handlingsplan. Bland lärarna i årskurs 4–9 anser mer än åtta av tio att deras skola gör mycket för att förhindra och motarbeta mobbning och annan kränkande behandling. Två av tre gymnasielärare instämmer i samma påstående.

Sammanfattning med kommentar

En majoritet av både de yngre och de äldre eleverna trivs bra i skolan, med skolarbetet och med lärarna och bryr sig mycket om sitt skolarbete. Bland de yngre eleverna är det en större andel av flickorna än av pojkarna som trivs bra i skolan, med lärarna och med skolarbetet och som bryr sig mycket om sitt skolarbete. Samma genomgående könsmonster finner man inte bland de äldre eleverna.

Det är en större andel yngre än äldre elever som tycker att läromedlen, arbetsätten och arbetstakten är bra i alla eller i de flesta ämnen och att alla eller de flesta lärare undervisar bra. Skillnaden är störst i fråga om hur många lärare som eleverna tycker undervisar bra. Nio av tio yngre grundskoleelever och sju av tio gymnasieelever tycker att alla eller de flesta lärare undervisar bra. Bedömningen av arbetstakten i olika ämnen skiljer sig också mellan grundskoleelever och gymnasieelever. Åtta av tio grundskoleelever jämfört med sju av tio gymnasieelever tycker att de kan arbeta i en takt som passar just dem i alla eller i de flesta ämnen.

Det är betydligt vanligare att äldre än yngre elever, och i synnerhet äldre flickor och kvinnor, känner sig stressade i skolan. Bland de yngre grundskoleeleverna är det nästan var femte flicka som svarat att hon aldrig känner sig stressad i skolan. Motsvarande andel bland de äldre grundskoleeleverna är sju procent och bland gymnasieeleverna fyra procent. Undersökningen visar

också att de äldre flickorna och kvinnorna känner sig stressade i skolan mer ofta än yngre elever. Bland de yngre eleverna som känner sig stressade har majoriteten svarat att de känner sig stressade i skolan "någon gång i månaden" eller "mer sällan". Av de äldre flickorna och kvinnorna som känner sig stressade har en majoritet svarat att de "oftast" är stressade i skolan.

Det är en större andel av de yngre än av de äldre eleverna som någon gång då och då känner sig rädda eller oroliga i skolan. Det är också en något större andel av de yngre, och då i synnerhet bland flickorna, än bland de äldre eleverna som känner sig mobbade av andra elever. Andelen som svarat att de trivs bra med andra elever är därmed inte oväntat större bland äldre än bland yngre elever. Trots det är det mycket vanligare att äldre än yngre elever, och i synnerhet gymnasieelever, har varit borta från skolan utan tillåtelse. Trivseln med andra elever förefaller inte ha någon större betydelse för de äldre elevernas benägenhet att vara borta från skolan utan tillåtelse. Däremot är det en större andel bland de äldre eleverna som mer eller mindre ofta är borta från skolan utan tillåtelse än bland övriga elever som inte trivs bra med skolarbetet. Tidigare studier har visat att otillåten frånvaro bl.a. förekommer beroende på håltimmars placering (Skolverket 2003, Karlberg & Sundell 2004). Eftersom det är vanligare med håltimmar i gymnasieskolan än för elever i årskurs 4–6 kan detta vara åtminstone en del av förklaringen till att det är betydligt vanligare att gymnasieelever än yngre grundskoleelever är borta från skolan utan tillåtelse.

Om undersökningens genomförande

Om undersökningens genomförande

Vart tredje år sedan 1993 har Skolverket genomfört nationella attitydundersökningar som bl.a. omfattar elever i årskurs 7–9 och elever på samtliga år i gymnasieskolan. I samband med 2003 års *Attityder till skolan*-undersökning beslutade Skolverket att elevgruppen skulle utökas och inkludera även elever i årskurs 4–6.

Pilotstudien

Eftersom flera av de frågor som ställs till eleverna i *Attityder till skolan*-undersökningen är för svåra för yngre elever utarbetades ett delvis nytt frågeformulär. I ett tidigt skede av den processen bjöds ett antal forskare¹⁸, som har erfarenhet av studier av barn, in till ett seminarium där de olika frågorna i elevenkäten från Skolverkets attitydundersökning diskuterades. Utarbetandet av det delvis nya frågeformuläret innebar dessutom en genomgång av frågor som har använts i andra studier som riktats till barn i aktuell ålder.

Det delvis nya frågeformuläret testades därefter under våren 2003 för att avgöra om det kunde användas i en studie av yngre elevers attityder till skolan. Sex skolor och lika många klasser / undervisningsgrupper i årskurs 4 i Stockholms län besöktes. Totalt besvarade 116 elever i årskurs 4 frågeformuläret¹⁹. Avsikten var att studera vilka frågor eleverna på egen hand kunde besvara, att identifiera svåra frågor och få ta del av elevernas funderingar kring de frågor de tyckte var svåra. Denna information användes därefter för att omarbete och skapa det frågeformulär som har använts i den storskaliga undersökningen.

Den storskaliga undersökningen

I oktober 2003 genomförde Skolverket en enkätundersökning bland elever i årskurs 4–6.

Urval

Undersökningen omfattar elever i årskurs 4–6. Vid urvalet har dels registeruppgifter om skolor i Sverige, dels uppgifter från de utvalda skolorna använts. För att kunna särredovisa svaren på frågorna för elever med svensk respektive utländsk bakgrund har ett utökat urval gjorts av skolor där minst 50 procent av eleverna under läsåret 2001/2002 var berättigade till modersmålsundervis-

¹⁸ Bengt-Erik Andersson, Lärarhögskolan i Stockholm; Curt Hagquist, Socialstyrelsen; Sara Brolin Låftman, Institutet för social forskning (SOFI); Cecilia Sjölander, Barnombudsmannen (BO); och Viveca Östberg, Nätverkscentrum för forskning om ojämlikhet i hälsa (CHESS).

¹⁹ För ytterligare information om pilotstudien se Skolverkets interna arbetsrapport *10-12-åringars attityder till skolan. En pilotstudie i Stockholms län*.

ning. Det första urvalet, som är ett urval av skolor, utgörs därmed av två delurval. I det första delurvalet valdes 112 skolor slumpmässigt ut av samtliga Sveriges skolor som under läsåret 2001/2002 hade undervisning i årskurs 4, 5 och/eller 6. I det andra delurvalet valdes 28 skolor slumpmässigt ut av Sveriges samtliga skolor som under läsåret 2001/2002 dels hade undervisning i årskurs 4, 5 och/eller 6, dels hade en elevgrupp där minst 50 procent var berättigade till modersmålsundervisning. Totalt valdes 140 skolor ut att delta i undersökningen.

I nästa steg i urvalsprocessen samlades uppgifter om antalet klasser / undervisningsgrupper i årskurs 4, 5 och 6 in från de 140 utvalda skolorna. Med hjälp av dessa uppgifter valde Skolverket ut en klass/undervisningsgrupp i årskurs 4, 5 och / eller 6 per skola att delta i undersökningen. I tre skolor har emellertid två klasser / undervisningsgrupper i samma skola valts ut att delta i undersökningen eftersom antalet elever i de aktuella årskurserna varit mycket litet. Klass- eller gruppurvalet, där 143 klasser / undervisningsgrupper valdes ut att delta i undersökningen, stratifierades efter årskurs, dvs. årskurs 4, 5 och 6 (se tabell 1 i avsnittet *Bortfall* för en beskrivning av urvalet).

Datainsamlingen

Datainsamlingen, som genomfördes av Statistiska Centralbyrån (SCB) på uppdrag av Skolverket, bestod av en enkät som eleverna fick besvara under en lektionstimme i skolan. De utvalda skolorna fick själva välja när enkäten skulle besvaras under perioden 6 oktober till och med 24 oktober 2003. Elever som inte var närvarande vid det första undersökningstillfället skulle i möjligaste mån erbjudas att få besvara enkäten vid ett senare tillfälle under denna period. På grund av elevernas ringa ålder fick varje vårdnadshavare information²⁰ om undersökningen från skolan och även möjlighet att neka till att deras barn skulle delta i undersökningen. Enbart de elever vars vårdnadshavare gett sitt medgivande i förväg fick därmed delta i undersökningen.

Bortfall

Som framgår av tabell 1 deltog 134 av de 140 utvalda skolorna i undersökningen, vilket ger en svarsfrekvens på 96 procent. I de 143 utvalda klasserna / undervisningsgrupperna fanns totalt 3 075 elever i årskurs 4, 5 och 6. Av dessa besvarade 2 862 elever enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 93 procent. Av bortfallet på sju procent av eleverna beror tre procent på att de utvalda elevernas skola/klass ej deltog i undersökningen överhuvudtaget. Övriga fyra procent av bortfallet beror på tre faktorer: 1) att elever var frånvarande vid undersökningstillfället, 2) att elever valde att inte delta i undersökningen eller 3) att elevens föräldrar inte gav sitt medgivande till att deras barn skulle få delta i undersökningen. Eftersom inte alla skolor lämnat in uppgifter om varför vissa

elever inte deltagit i undersökningen är det inte möjligt att uttala sig om vilken av dessa tre faktorer som är den vanligaste anledningen till elevbortfallet i de skolor / klasser som deltog i undersökningen.

Tabell 1 Svarefrekvens fördelat på respektive urvalsgrupp samt på skol- och individnivå.

Delurval	Skolnivå			Individnivå		
	Antal i urvalet	Antal som deltog	Svarefrekvens	Antal i urvalet	Antal som deltog	Svarefrekvens
I	112	109	97 procent	2 471	2 341	95 procent
II	28	25	89 procent	604	521	86 procent
Totalt	140	134	96 procent	3 075	2 862	93 procent

Demografiska bakgrundsfaktorer

I tabell 2 presenteras uppgifter om de deltagande eleverna i årskurs 4–6.

Tabell 2 Beskrivande data för de deltagande eleverna. Andel elever i procent.

Kön		Etnisk bakgrund		Årskurs			Antal böcker i hemmet		
Flicka	Pojke	Svensk	Utländsk	4	5	6	–50	51–250	251–
49	51	85	15	36	30	34	16	42	42

Definitioner

I tabellerna och i rapporten särredovisas resultaten i ett antal undergrupper: kön, elever med svensk respektive utländsk bakgrund, årskurs och skolform samt antal böcker i hemmet.

Med utländsk bakgrund avses att eleven är född i ett annat land än Sverige eller att båda elevens föräldrar är födda i ett annat land än Sverige. Med svensk bakgrund avses att eleven är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Denna definition motsvarar den som används i officiell statistik av bl.a. Statistiska Centralbyrån.

Årskurserna är indelade i elever i årskurs 4–6 och årskurs 7–9, medan skolform avser elever i grundskolan respektive i gymnasieskolan. För elevgruppen

²⁰ Som en del av den information som skickades ut till skolorna i början av september 2003 ingick ett informationsblad som kunde användas för att informera föräldrarna om undersökningen. De flesta skolor har dock valt att informera föräldrarna och samlat in deras medgivande i samband med t.ex. föräldramöten, utvecklingsamtal och / eller i veckoblad.

som går i årskurs 4-6 finns det möjlighet att dela upp eleverna i respektive årskurs.

Variabeln antal böcker i hemmet används bl.a. i internationella studier där det kan vara svårt att få fram jämförbarhet mellan föräldrars utbildning. I denna undersökning har det bedömts vara för svårt för eleverna att svara på vilken högsta utbildning deras föräldrar har. Därför har vi istället ställt frågan om antal böcker i hemmet. Denna fråga är tänkt att spegla kulturellt kapital. Variabeln antal böcker i hemmet är indelad i 0-50 böcker, 51-250 böcker och fler än 250 böcker.

Referenser

- Atkinson, Rita L., Atkinson, Richard C., Smith, Edward E. & Bem, Daryl J. 1993. *Introduction to psychology*. Elfte upplagan. Fort Worth: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Barnombudsmannen. 2004. *Barn och unga berättar om stress*. Rapport BR2004:03.
- Borgers, Natacha, de Leeuw, Edith & Hos, Joop. 2000. *Children as respondents in survey research: Cognitive development and response quality*. Bulletin de Méthodologie Sociologique, 66, 60-75.
- Ekholm, Mats & Lindvall, Kerstin. 1991. *Eleverna och demokratin i skolan*. Forskningsrapport 91:6. Karlstad: Högskolan i Karlstad.
- Evenshaug, Oddbjørn & Hallen, Dag. 2001. *Barn- och ungdomspsykologi*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Ferm, Christer. 1993. *Demokrati i praktiken*. Stockholm: Runa förlag.
- Gustafsson, Jan-Eric & Myrberg, Eva. 2002. *Ekonomiska resurserns betydelse för pedagogiska resultat – en kunskapsöversikt*. Skolverkets skriftserie. Kalmar: Lenanders Grafiska AB.
- Hess, Jennifer C., Rothgeb, Jennifer M. & Zukerberg, Andy. 1999. *Developing the survey of program dynamics survey instruments*. US Census Bureau.
- Härnsten, Gunilla & Hernández, Sandra Mandones. 1993. *Att närma sig eleverna och det lokala samhället. Ämnessamverkan och lärarlag på en högstadieskola*. Uppsala: Uppsala universitet, Pedagogiska institutionen.
- Jonsson, Jan, Östberg, Viveca & Brodin Låftman, Sara. 2001. *Att studera de yngres välfärd: en inledande beskrivning av levnadsnivåperspektivet och Barn-LNU*. I Jonsson, Jan m.fl *Barns och ungdomars välfärd*. Antologi / Kommittén Välfärdsbokslut. SOU 2001:55.
- Mattsson, Ingrid & Svensson, Gunnel. 1994. *Elever och lärare om elevinflytande i gymnasieskolan*. En rapport från SLAV-projektet. Uppsala: Uppsala universitet, Pedagogiska institutionen.
- Scott, Jacqueline. 1997. *Children as respondents: Methods for improving data quality*. I Lyberg, Lars (red) *Survey measurement and process quality*. New York: John Wiley & Sons Inc.

- Selberg, Gunvor. 2001. *Främja elevers lärande genom elevinflytande*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. 1994. *Attityder till skolan. Skolbilsundersökningen 1993/1994*. Rapport nr. 72.
- Skolverket. 1998. *Attityder till skolan 1997. Vem tror på skolan?* Rapport nr. 144.
- Skolverket. 2001. *Attityder till skolan 2000*. Rapport nr. 197.
- Skolverket. 2003. *Självkänslan och skolans vardag. Nationella kvalitetsgranskningar 2001–2002*.
- Skolverket. 2004. *Attityder till skolan 2003. Elevernas, lärarnas, skolbarnsföräldrarnas och allmänhetens attityder till skolan under ett decennium*. Rapport nr. 243.

Bilaga 1

Elevers syn på resultaten från Attityder till skolan i årskurs 4–6

Med syfte att belysa undersökningens kvantitativa data och få en djupare förståelse av resultaten har 52 elever i åtta skolor i Stockholms län intervjuats. Eleverna har intervjuats i grupper bestående av mellan fyra och sju elever som alla går i samma årskurs. Totalt har tio elevgrupper deltagit, varav fyra grupper med elever årskurs 4, en grupp med elever i årskurs 5 och fem grupper med elever i årskurs 6. Med undantag av två grupper har grupperna omfattat lika många flickor och pojkar. Elevernas föräldrar har informerats och givit sitt medgivande till barnens deltagande i diskussionsgrupperna. De skolor som har besökts skiljer sig åt bl.a. med avseende på närheten till och geografiskt läge gentemot Stockholm, typ av bostadsområde skolan ligger i eller i närheten av (lägenhets-, radhus- och villaområden), skolorganisation (t.ex. F-6-skolor och 4-9-skolor), skolstorlek (antal elever) och andel elever med utländsk bakgrund. Resultaten från dessa elevintervjuer ska inte ses som nationellt representativa.

Trivsel

På frågan vad det är som gör att man trivs bra i skolan nämner eleverna framför allt tre olika saker: bra kompisar, bra lärare och en bra miljö. Samtliga elevgrupper menar att kompisar är viktiga för att man ska trivas bra i skolan. I sju av de totalt tio grupperna är eleverna eniga om att kompisarna är det allra viktigaste skälet till om man trivs bra i skolan eller inte. De tycker att det är mycket viktigt att ha åtminstone en kompis att vara med, men det är också viktigt att man inte blir mobbad av andra elever.

I nästan alla grupper nämner eleverna att lärarna är viktiga för trivseln i skolan. I två av elevgrupperna är man också eniga om att bra lärare är det viktigaste för att man ska trivas bra i skolan. ”Man är ju här för att lära sig, inte för att vara med kompisar.” Eleverna i de olika grupperna har ungefär samma uppfattning om vad en bra lärare är. En bra lärare beskriver de som en lärare som undervisar bra, som är snäll, men inte för snäll, för då blir det för stökigt. En bra lärare måste kunna säga till och hålla ordning i klassen. En bra lärare lyssnar på vad eleverna har att säga och bryr sig om dem. Även om de flesta av de intervjuade eleverna anser att det allra viktigaste för trivseln i skolan är att ha bra kompisar menar de flesta av dem dessutom att lärarna är mycket viktiga.

I hälften av grupperna tycker eleverna dessutom att det är viktigt med en bra miljö. Framför allt handlar det om att eleverna vill att det ska vara rent i skolan och flera nämner i detta sammanhang toaletterna. Utöver att det ska

vara rent i skolan menar de att det är viktigt med en bra skolgård som möjliggör olika aktiviteter. De elever som tar upp miljöns betydelse för trivseln i skolan är alla överens om att både bra kompisar och bra lärare är betydligt viktigare för att de ska trivas bra i skolan.

Skolans betydelse

Nästan alla av de intervjuade eleverna tycker att skolan är viktig och att det känns meningsfullt att gå i skolan. Att veta vad man "vill bli när man blir stor" tycks motivera och engagera åtminstone några av de intervjuade eleverna för skolarbetet, medan det för andra är en självklarhet att skolan är viktig. "Man lär ju sig saker. Utan skolan har man ingen bra framtid." Några av dem verkar dock inte helt övertygade om att skolan är speciellt viktig. Det framkommer dessutom att det i varje skola finns elever som struntar i skolan och som inte tar sitt skolarbete på allvar. De tror dock att även dessa elever vet att skolan är viktig, det är bara det att de tycker att det är så tråkigt i skolan. "Innerst inne tycker man att det är viktigt att gå i skolan. Man vågar väl bara inte erkänna det."

Intresse för olika skolämnen

Undersökningen visar att idrott och hälsa, bild och slöjd är ämnen som störst andel av eleverna tycker är roliga. De intervjuade eleverna tror att det beror på att man inte behöver tänka så mycket i dessa ämnen. Det är heller inte lika styrt i dessa ämnen som det är i många andra, utan man kan arbeta mer fritt och använda sin kropp eller sin kreativitet. Dessutom kan man prata med sina klasskompisar samtidigt som man t.ex. ritar eller spelar fotboll. Att minst andel av eleverna i undersökningen tycker att matematik är roligt tror de beror på att matematik kan vara svårt och att man inte alltid förstår. Det är också ett ämne som de tycker kräver mycket av dem och som vissa av dem måste slita med för att hänga med. När de förstår och vet hur de ska göra upplever de dock att matematik är roligt.

Samtidigt framgår det av diskussionerna att läraren är viktig för om ett ämne är roligt eller tråkigt. "Det hänger mycket på läraren om man tycker om ett ämne eller inte." Med en ny idrottslärare kan det plötsligt bli mindre roligt med idrott, till och med tråkigt, medan en bra matematiklärare, som lyckas få eleverna att förstå, kan göra matematik till ett av favoritämnena.

De tycker att de flesta lärare kan få dem att bli intresserade av ett ämne. Ordet variation är den gemensamma nämnaren för det som eleverna beskriver att dessa lärare gör för att få dem intresserade. De lärare som låter dem göra lite olika saker, vars lektioner skiljer sig åt från vecka till vecka och som ger dem lite roliga läxor och uppgifter lyckas skapa och bibehålla elevernas intresse för ett ämne. Det handlar dock även om att dessa lärare kan förklara och skapa förståelse.

Beröm och betyg

”Ja!”, svarar eleverna i de flesta grupperna i kör på frågan om de får beröm av sina lärare. ”Om man är duktig får man beröm.” Ofta vet därför eleverna redan innan läraren berömmar dem att de gjort sig förtjänta av det. De flesta tycker dessutom att det är viktigt med beröm. Det gör att de känner sig uppmuntrade och motiverade inför nästa uppgift och det stärker deras självförtroende. Några tycker dock inte att beröm är speciellt viktigt. För dessa elever verkar inte beröm fungera som en morot eller en motivationskälla. Det viktigaste för dem är att de själva vet att de har gjort något bra och att de känner sig nöjda.

Beröm är viktigt, men det får inte gå inflation i beröm. Av det eleverna i några av grupperna berättar verkar det med andra ord som att det är viktigt att man själv känner att man är värd att få beröm för att det ska kännas rätt och riktigt och skapa uppmuntran och självförtroende. Beröm i lagom dos och när man förtjänat det tycks vara vad eleverna vill ha. Inget beröm alls gör skolan mindre rolig och driver upp värdet av att få beröm, medan beröm i tid och otid gör att berömmet minskar i värde och inte längre uppskattas av eleverna.

På frågan om de ser fram emot att få betyg varierar svaren både inom och mellan grupperna. Vissa menar att det räcker gott och väl med att få betyg i ”högstadiet”. Betyg är så definitiva och konkreta. ”Man får veta exakt var man befinner sig på skalan.” Att få beröm ger inte alls samma information eftersom man inte vet om berömmet motsvarar ett G eller ett MVG²¹. Några skulle vilja ha betyg redan nu. De vill ha bättre kontroll och veta vad deras kunskaper är värda och hur duktiga de är. Några av de som först svarar att de inte ser fram emot att få betyg ändrar sig sedan delvis och säger att de skulle vilja ha betyg i de ämnen de är duktiga i. På samma sätt tillägger några av de som säger sig se fram emot att få betyg att det bara gäller de ämnen de tror att de kommer att få VG eller MVG i.

Blir skolan tråkigare med åren?

Att be någon tänka tillbaka några år i tiden och jämföra med situationen idag är vanskligt. Det beror bl.a. på att det är svårt att minnas korrekt eftersom det förflutna ständigt omtolkas och omvärderas utifrån de nya erfarenheter vi gör. Trots det ombads eleverna tänka tillbaka 2–3 år i tiden och jämföra med dagsläget och försöka svara på om de tycker att skolan är lika rolig eller tråkig som tidigare eller om det har blivit roligare eller tråkigare i skolan. Undersökningen visar ju att det är en större andel elever i årskurs 4 än i årskurs 6 som t.ex. tycker att det de gör i skolan för det mesta är roligt. Frågan är då

²¹ G = Godkänt, VG = Väl godkänt, MVG = Mycket väl godkänt.

om man kan tolka detta resultat som att skolan upplevs som tråkigare av vissa elever efter ett antal år i skolan. Svaren varierar och delar in eleverna i två grupper, en som hävdar att skolan har blivit roligare och en som menar att skolan har blivit tråkigare. De som tycker att skolan har blivit roligare menar att det beror på att de känner sig vuxnare nu, att de tas mer på allvar av lärare och att "det är mycket mer utmaningar nu". Några av dem är de äldsta eleverna på sin skola, vilket i sig upplevs som positivt, men som även bl.a. innebär att de får göra mycket roligt som de yngre eleverna i deras skola inte får göra, som t.ex. att åka på klassresa. De elever som tycker att det har blivit tråkigare i skolan förklarar det med att ju äldre de blir desto svårare blir det också i skolan. Roligast var det i första klass tycker många av dem. "Allt var så mycket enklare då." Nu upplever de att det ställs högre krav på dem, att det är svårare i skolan, att de har mer att göra och har mer läxor.

Klasstorlek

Undersökningen visar att elever som går i klasser med mellan 16 och 20 elever i störst utsträckning anser att de går i en klass som är lagom stor. När de intervjuade eleverna fick välja mellan fyra olika klasstorlekar, 11, 18, 25 eller 31 elever, valde de flesta klassen med 18 elever. Nästan alla är överens om att en klass med 31 elever är alldeles för stor. Några av de intervjuade eleverna tillhör själva klasser med närmare 30 elever och det tycker de är för mycket.

De fördelar de intervjuade eleverna ser med en liten klass på 11 elever är att det är lugnt i klassrummet, man får snabbt hjälp av läraren, man lär känna alla bra, det blir en bra sammanhållning i gruppen och ingen blir utanför. Någon säger också att "läraren blir inte lika stressad som i en större klass". Alla är överens om att nackdelen med en liten klass på 11 elever är att man får få kompisar. Andra nackdelar som nämns är att det blir svårt att göra vissa saker i en liten klass, som t.ex. att spela lagsporter på idrotten eftersom det ofta blir omöjligt att få ihop spelare till två lag. Andra menar att man dessutom kan känna sig mer övervakad i en liten klass eftersom varje elev syns mer.

I några av elevgrupperna är det ingen som ser några fördelar med en klass på 31 elever. Den fördel övriga elever ser med en stor klass på 31 elever är att man får många kompisar. Samtidigt tror eleverna i en av grupperna att det är lättare att det bildas gäng inom en stor klass, så frågan är om man verkligen får fler kompisar. Nackdelarna med en stor klass på 31 elever menar de är att det lätt blir stökigt i klassrummet och att man får mindre hjälp av läraren. "Det kan bli kalabalik" och "läraren bränner ut sig hur snabbt som helst" är några av kommentarerna.

Stress

Det är tydligt att eleverna vet vad stress innebär. Stress är att behöva skynda sig och att ha bråttom, stress är att inte hinna äta frukost, stress är det som mamma känner när hon springer runt och försöker hinna med hundra saker på en gång, stress är korta raster och att försöka hinna i tid mellan lektioner, stress är att ha mycket att göra, att ha mycket läxor och läxor som krockar med en eller flera fritidsintressen som man vill ägna sig åt, stress är jobbigt, stress gör en deprimerad. Allt detta och mer därtill tänker eleverna på när de hör ordet stress. Hur ofta eleverna känner sig stressade varierar mellan elever, men även mellan olika perioder. I slutet av vårterminen är det mer stressigt än i början eller mitten av terminen. Då är det så mycket som ska hinnas med utöver proven, som t.ex. att förbereda och öva på sånger inför skolavslutningen och städa skolan. De flesta av dem säger dock att de sällan känner sig stressade i skolan. De som mer ofta känner sig stressade i skolan är framför allt elever som går i årskurs 6. I två av grupperna med elever i årskurs 6 nämns bl.a. de nationella proven på våren i årskurs 5 som något som skapade stress. De upplever att lärarna stressade upp dem, att de inte visste vad de skulle öva på och att de kände sig oroliga för om de skulle klara proven eller inte. De trodde att proven skulle vara jättesvåra, men det tyckte de inte att de var. Prov verkar dock vara en källa till stress hos flera av eleverna, men kanske inte alltid på grund av oro för att inte klara av provet. ”När man märker att flera andra redan är klara och har gått, då blir man stressad trots att man vet att man har tid kvar att göra klart provet. Då känner man att man måste skynda sig. Man vill typ inte vara sämre än de andra och så kanske de går ut och gör något roligt och det vill man ju inte missa.” En liknande situation uppstår för vissa på lunchen då det kan bli stressigt om en av kompisarna de sitter och äter tillsammans med blir klar före alla andra och lämnar matsalen. ”Då vill alla andra följa med och då äter man inte upp utan slänger maten och rusar ut för att leka.”

Några av eleverna menar emellertid att det inte är i skolan de känner sig stressade, utan först efter skoltiden. Flera av dem har fasta aktiviteter en eller flera gånger varje vecka och det är inte alltid enkelt att hinna med både läxor och dessa aktiviteter. Vissa av dem har som rutin att alltid göra sina läxor före dessa aktiviteter, medan andra inte hinner det och får göra läxorna först sent på kvällen då de är trötta. Några säger att de kan lösa detta genom att göra sina läxor på någon lektion i skolan istället. Ett annat stressmoment är skolvalet. De elever som ska byta skola inför årskurs 7 tycker att ”det har varit hur stressigt som helst” att kolla olika skolor. Samtliga intervjuade elever som ska byta skola inför nästa läsår berättar att de har gjort ett aktivt skolval.

Elevinflytande

Hur mycket eleverna upplever att de får vara med och bestämma om i skolan varierar mellan de intervjuade grupperna. Klass- och elevråd tycker vissa fungerar bra, medan andra tycker att det fungerar dåligt. De som tycker att framför allt elevrådet fungerar dåligt menar att det aldrig händer något med de idéer eleverna har. Det betyder inte att de elever som tycker att elevrådet fungerar bra anser att det alltid blir som eleverna vill. De som tycker att elevrådet fungerar bra känner snarare att elevrådet får en hel del saker gjorda och att de alltid vet varför en idé inte genomförs, vilket ofta beror på att skolan inte har råd. Rektorn verkar ha en avgörande betydelse för hur mycket eleverna känner att de får vara med och påverka i skolan.

Gemensamt för de flesta av de intervjuade eleverna är dock att de vill få vara med och bestämma om mer i skolan. Något som nämns i flera av grupperna är att de vill få vara med och påverka skolmaten och att de vill att toaletterna ska städas bättre. Några har också synpunkter på undervisningen och arbetssätten i vissa ämnen och vill kunna få vara med och påverka lektionerna, framför allt för att det ska bli mer variation.

Undersökningen visar att det finns elever som anser att de ofta får vara med och bestämma om olika saker i skolan, medan andra elever i samma klass anser att de aldrig får vara med och bestämma. Detta är något som de intervjuade eleverna känner igen. De flesta av dem anser att det beror på att det är de elever som själva är aktiva som får vara med och bestämma, medan de som är blyga och som inte vågar eller vill inte heller får vara med och bestämma. "Om jag är för blyg och inte vågar säga något, men min kompis säger jättemycket, ja, då har ju jag ändå fått chansen att få vara med och bestämma och får skylla mig själv." Andra menar att det även kan handla om att läraren låter de elever som är skötsamma få vara med och bestämma om olika saker, eftersom läraren litar mer på de eleverna.

Mobbning

På samtliga de besökta skolorna berättar eleverna att det finns antimobbningsgrupper och kamratstödjare. I flera av grupperna nämns även att de har rastvakter ute på skolgården. Många elever, men inte alla, tycker emellertid inte att det skolorna gör för att förhindra och minska mobbningen fungerar. I synnerhet är de kritiska mot systemet med kamratstödjare och hur rastvakterna sköter sin uppgift.

Några av de intervjuade eleverna menar att det borde vara fler än två kamratstödjare per klass eftersom det kan vara svårt att bara vara två (en flicka och en pojke) om man ska försöka stoppa några elever som bråkar. Andra menar att problemet är att man aldrig ser kamratstödjarna, att de inte tar sin uppgift på allvar och att de aldrig ingriper när det händer saker. Ytterligare ett

problem är att vissa kamratstödjare själva bråkar eller mobbar andra elever alternativt själva blir mobbade. Förtroendet för kamratstödjarna är därmed inte alltid speciellt starkt och några säger att de hellre vänder sig till en lärare än till en kamratstödjare om något händer eller de behöver prata med någon.

På frågan vad de tycker att skolan skulle kunna göra för att förhindra eller minska mobbningen i skolorna nämns framför allt rastvakterna i flera av grupperna. Många är missnöjda med att de lärare som är rastvakter inte går runt på skolgården, utan enbart står på ett enda ställe hela tiden och pratar med varandra utan att ha uppsikt över vad som händer på skolgården. De tror att en del av lösningen på problemet med mobbning vore om rastvakterna rörde sig runt på skolgården och var mer uppmärksamma på vad som händer. Flera menar dessutom att lärarna måste bli bättre på att lyssna på vad eleverna säger när de berättar om något som har hänt och ingripa när saker händer. Några berättar att de ibland har något som de kallar för Kill- och Tjej-snack och hur bra det är. ”I sådana grupper kan man prata om vad som helst.”

Viktigt att påpeka är att inte alla elever eller grupper anser att skolans insatser mot mobbning fungerar dåligt. I två av grupperna är samtliga elever nöjda med det som skolan gör mot mobbning och tycker att det fungerar bra med anti-mobbningsteamet och rastvakterna. Eleverna i dessa grupper tycker heller inte att det finns något mer skolan skulle kunna göra. ”De gör redan jättemycket!” I ytterligare två grupper anser eleverna att mobbning inte är något problem på skolan.

Sammanfattning med kommentar

Skolan är viktig för den kunskap den ger och de framtidsmöjligheter den erbjuder. Lärarna spelar därför en central roll för elevernas trivsel i skolan, t.ex. för vilka ämnen eleverna tycker är roliga och intressanta och för uppmuntran och stöd. Det är läraren som kan skapa intresse för ett ämne och det är läraren som kan ge uppmuntran och motivera eleverna genom att ge bifogat och rättvist beröm. Att ha åtminstone en kompis att vara med i skolan och att inte bli mobbad av andra elever är dock den avgörande faktorn för om eleverna trivs bra i skolan eller inte. Eleverna tycker inte alltid att skolornas insatser mot mobbning fungerar. De riktar framför allt kritik mot systemet med kamratstödjare och rastvakter. Flera elever hävdar att kamratstödjarna inte klarar av sin uppgift, antingen för att de är för få eller för maktlösa eller för att de inte tar sin uppgift på allvar. Eleverna vill dessutom att rastvakterna ska röra sig runt på skolgården betydligt mer och vara mer uppmärksamma på vad som händer och på det som elever berättar för dem.

Stress är något eleverna känner till – de har själva känt sig stressade, de märker att deras lärare är stressade ibland, liksom deras föräldrar. De flesta av

de intervjuade eleverna känner sig dock förhållandevis sällan stressade i skolan. Framför allt är det elever i årskurs 6 som mer eller mindre ofta känner sig stressade i skolan. Prov, mycket läxor och fritidsintressen som upptar större delen av kvällarna och därigenom inte lämnar mycket tid till läxor är några faktorer som skapar stress. Eleverna känner sig således inte alltid stressade i skolan, utan först efter skolans slut då läxor och fritidsintressen ibland krockar. Stressen i skolan kommer ofta i perioder. På vårterminen i årskurs 5 är det stressigt inför de nationella proven och i slutet av terminen är det stressigt för då ska de inte enbart plugga till och skriva en hel del prov, utan även t.ex. förbereda inför skolavslutningen. Att tillhöra en klass med många elever kan skapa stress i och med att eleverna tycker att det blir stökigt och svårt att koncentrera sig ju fler elever det finns i ett klassrum. Dessutom märker eleverna att lärarna blir mer stressade i en större än i en mindre klass. När de får välja mellan en klass med 11, 18, 25 eller 31 elever säger de flesta av dem att de skulle föredra att gå i en klass med 18 elever. Nästan alla är dessutom överens om att en klass med 31 elever är för stor eftersom det blir för stökigt.

Eleverna i de olika grupperna tycker antingen att de får vara med och bestämma om förhållandevis mycket i skolan och att klass- och elevråd fungerar bra, eller att de inte får vara med och bestämma om speciellt mycket och att klass- och i synnerhet elevråd fungerar dåligt. Gemensamt för samtliga elevgrupper är dock att de alla vill vara med och bestämma om mer i skolan, t.ex. om skolmaten och undervisningens upplägg. De är också medvetna om att inflytandet varierar inom en och samma klass, dvs. att vissa elever får vara med och bestämma om mer än andra elever i samma klass. Det är framför allt de elever som själva är aktiva som får vara med och bestämma, medan de som är blyga och inte vågar göra sina röster hörda som mer sällan får möjlighet att påverka i skolan.

I samband med 2003 års undersökning av *Attityder till skolan* har Skolverket satsat på att utöka elevgruppen, som tidigare omfattat elever i årskurs 7–9 och på samtliga år i gymnasieskolan, till att även inkludera elever i årskurs 4-6. Syftet med att utöka elevgruppen är dels att få en bild av yngre elevers syn på och upplevelse av skolan, dels att få möjlighet att jämföra yngre och äldre elevers attityder till skolan. Undersökningen omfattar elevernas upplevelse av skolan, lärare, otrygghet, rädsla och mobbning samt elevinflytande.

Skolverket

www.skolverket.se